

บทที่ 8

มลากับการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้บริบทการพัฒนา

ภายหลังจากการถูกผนวกกลืนเข้าสู่พื้นที่แห่งการพัฒนา แม้ว่าชาวมลาก็จะตกเป็น คนชายขอบของสังคมท่ามกลางกลุ่มอำนาจภายนอก ก็ไม่ได้หมายความว่า ชาวมลาก็จะยอม จำนนไปกับการครอบงำของอำนาจจากภายนอกไปหมดทุกอย่าง เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึง ศักยภาพที่สร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ไม่ยอมจำนนกับการครอบงำ ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้ประเด็นของ การต่อรองเป็นจุดก้าวกระโดดออกไปทำความเข้าใจความพยายามในการปรับเปลี่ยน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาวมลาก็ในบริบทของการพัฒนา

การต่อรองของชาวมลาก็ที่ปรากฏขึ้นในหลายรูปแบบตามสถานการณ์ต่างๆ ยังทำให้ เห็นถึงตัวตนทางสังคมของชาวมลาก็ที่ปรากฏออกมาอย่างหลากหลายด้วย ในแง่แล้ว การบ่งบอกอัตลักษณ์ของผู้คนจึงไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวและหยุดนิ่งตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงไป กับการเข้ามาครอบงำของอำนาจและการเลือกต่อรองของผู้คนด้วยเช่นกัน โดยที่ชาวมลาก็ยังได้ นำเอาสิ่งต่างๆ ในวัฒนธรรมทั้งที่มีอยู่ในสังคมและนอกสังคมของตนมาประกอบกันเป็นตัวตนที่ แสดงการต่อรองกับการครอบงำของอำนาจด้วย ตัวตนภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ของคนชายขอบ จึงเลื่อนไหลไปในสถานการณ์ที่ผู้คนมีการรับรู้และพยายามปรับเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ของตนใน สถานการณ์นั้นๆ เพื่อช่วงชิงการเข้าถึงทรัพยากร

การมองผ่านประเด็นการต่อรองของชาวมลาก็ในฐานะผู้ยากไร้ในพื้นที่ปิดล้อมของ กลุ่มอำนาจจึงช่วยให้เข้าใจได้ว่า การต่อต้านของคนชายขอบอาจไม่จำเป็นต้องอยู่แยกออกมาจาก การครอบงำเสมอไป ในแง่แล้ว การเป็นศูนย์กลางก็สามารถถูกท้าทายได้ด้วยการเป็นชายขอบ โดยไม่จำเป็นต้องทำให้บริเวณชายขอบนั้นกลายเป็นพื้นที่แยกออกเป็นคู่ตรงข้ามกับศูนย์กลางที่ แสดงการครอบงำอยู่ตลอดเวลา ดังจะเห็นได้ในบทนี้ว่า ชาวมลาก็มีการต่อรองในหลายรูปแบบ ตามสถานการณ์ต่างๆ ที่ทำให้อำนาจครอบงำอ่อนพลังลงมาบ้างจนสามารถตกเป็นชายขอบ ภายใต้อาณาจักรอำนาจของชาวมลาก็ไปสู่โอกาสและความเป็นไปได้ต่างๆ ที่จะช่วยให้เข้าถึง ทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมได้ โดยเนื้อหาในบทนี้ ผู้วิจัยได้แยกการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ เชิงอำนาจออกเป็น 2 ประเด็นหลักๆ เพื่อให้เห็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจภาย นอกชุมชนกับการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างชาวมลาก็ภายในชุมชน ดังที่จะได้เห็นต่อไป

8.1 การต่อรองของชาวมลาบรีกับกลุ่มอำนาจภายนอกชุมชน

การต่อรองกับกลุ่มอำนาจภายนอกชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มที่สามารถสร้าง ทั้งข้อจำกัดและการส่งเสริมให้ชาวมลาบรีเข้าถึงทรัพยากร ได้แก่ หน่วยงานรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยแต่ละกลุ่มนั้นก็ได้ส่งผลกระทบแยกจากกันในความสัมพันธ์ที่มีต่อ ชาวมลาบรีแต่อย่างใด การแยกในที่นี้เป็นเพียงการนำมาอธิบายของผู้วิจัยเท่านั้น

8.1.1 รัฐ การพัฒนา การเข้าถึงทรัพยากรและตัวตนของมลาบรี

เข้ามิตัวหนึ่งของเดือนพฤศจิกายน 2546 สภาพอากาศที่บ้านห้วยหยวกยังเย็นเยือก เป็นปกติของอากาศยามฤดูหนาวในพื้นที่ภูเขาสูงของภาคเหนือ เสียงประกาศจากหอกระจายข่าว จากหมู่บ้านชาวม้งห้วยหยวกก็ดังขึ้นเพื่อแจ้งข่าวสารบางอย่างแก่ชาวบ้าน แม้จะต่างภาษาและ ชาติพันธุ์แต่ชาวมลาบรีหรืออย่างตาศรี¹³³ ก็สามารถเข้าใจภาษาม้งตามที่ชาวมลาบรีได้ติดต่อกับ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งบนพื้นที่สูงมานานแล้ว ตาศรีแปลให้กับผู้วิจัยฟังว่า ผู้ใหญ่บ้านห้วยหยวกกำลัง ประกาศเดือนชาวบ้านที่จะเข้าป่าในวันนี้ให้ระวังเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่จะได้เข้ามาตรวจพื้นที่ป่าในแถบ ดอยภูเค็ง ผู้ใหญ่บ้านยังประกาศให้ลูกบ้านเก็บปืนไว้ให้มีขีดและระวังอย่านำปืนติดตัวไปทำไร่ และล่าสัตว์ในป่าด้วยเพราะอาจเจอเข้ากับเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาตรวจพื้นที่ป่าระหว่างทาง ตามที่พื้นที่ ในแถบเขตบ้านห้วยหยวกนั้นตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนและยังเป็นพื้นที่ป่าลุ่มน้ำชั้น 1 A แม้ว่าโดย พุทธินัยนั้น เจ้าหน้าที่จะไม่ได้เข้ามาห้ามการเพาะปลูก แต่ก็พยายามจำกัดการขยายพื้นที่รวมทั้ง การเข้ามาล่าสัตว์ในป่าของชาวบ้านด้วย การเข้ามาตรวจพื้นที่ป่าของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำให้ ชาวมลาบรีหรืออย่างตาศรีเลือกที่จะไม่ไปหาของป่าล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์เพื่อหลีกเลี่ยงการเจอกับ เจ้าหน้าที่ในป่า

นอกจากการเข้ามาควบคุมจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์แล้ว ในพื้นที่ใกล้ตัวหมู่บ้านห้วยหยวก นั้น หน่วยงานอนุรักษ์อย่างหน่วยจัดการต้นน้ำยังได้เข้ามาดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ด้วย ดังเช่นที่ดิน ฝืนหนึ่งที่อยู่ใกล้กับโรงเรียนภูเค็งพัฒนา โรงเรียนระดับประถมศึกษาในบ้านห้วยหยวกแห่งนี้มี นักเรียนจากทั้งบ้านห้วยนาจิวและบ้านห้วยหยวก โดยในแต่ละชั้นเรียนมีเด็กนักเรียนประกอบจาก 3 กลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียนร่วมชั้นเดียวกัน คือ ม้ง เมี่ยนและมลาบรี หากใครเคยเดินทางไปโรงเรียน บ้านห้วยหยวกนั้น ก่อนถึงโรงเรียนแห่งนี้ประมาณ 100 เมตรก็จะเห็นป้ายที่ปักไว้ข้างทางเพื่อบอก ถึงการเข้ามาจัดการที่ดินข้างโรงเรียนภูเค็งพัฒนาของหน่วยงานอนุรักษ์อย่างเช่น โครงการปลูกป่า

¹³³ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 18 พฤศจิกายน 2546

พื้นบ้านอาหารชุมชน (Food Bank) งบประมาณ 2545 ขนาดพื้นที่ 5 ไร่ อันเป็นพื้นที่ดำเนินงานของหน่วยจัดการต้นน้ำที่ 44 (เวียงสา 2) ตามโครงการปักษ์น้ำ รักษาแผ่นดินฯ ที่เข้ามาปลูกต้นไม้หลายชนิดเพื่อให้ชุมชนที่ตั้งในเขตป่าสงวนได้เข้ามาใช้ทรัพยากรในพื้นที่พัฒนาแห่งนี้แทนเพื่อลดการรุกล้ำเข้ามาใช้ทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์

แต่หนึ่งปีหลังจากการดำเนินโครงการดังกล่าวนี้ ในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2546 จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยก็พบว่า ต้นไม้ในพื้นที่โครงการปลูกป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนนี้ถูกไฟไหม้ทำลายในบริเวณที่ปลูกเสียหายเกือบทั้งหมด อันสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวนี้ไม่ได้รับความสนใจจากผู้คนในชุมชนทั้งชาวมังและมลาบรีมากนักในการเข้ามามีบทบาทดูแลรักษาพื้นที่เพื่อเก็บไว้เป็นแหล่งอาหารของชุมชนตามที่หน่วยจัดการต้นน้ำต้องการแต่อย่างใด โดยที่ปฏิริยาดังกล่าวนี้กลับดูแตกต่างออกไปจากเมื่อเกิดไฟไหม้ป่าลูกกลมเข้ามาในเขตป่าเหล่า ชาวมังมักรวมตัวกันออกจากหมู่บ้านไปช่วยกันดับไฟและทำแนวกันไฟไม่ให้ไหม้ลูกกลมเข้าสวนลิ้นจี่และพื้นที่ป่าเหล่าที่ยังคงต้องเก็บไว้ให้พักตัวเพื่อรอการกลับมาเพาะปลูกอีกครั้ง อันทำให้เห็นได้ว่าชาวมังในแถบนี้มีการจัดการป้องกันพื้นที่เพาะปลูกและป่าเหล่าของตนด้วยการทำแนวกันไฟ

ยิ่งไปกว่านั้น ทางหน่วยจัดการต้นน้ำยังเคยจ้างชาวบ้านไม่ว่าทั้งชาวมังและชาวมลาบรีไปทำแนวกันไฟป่าในแถบภูเข็งที่ครอบคลุมพื้นที่กว่า 20 กิโลเมตร โดยหน่วยจัดการต้นน้ำจะจ่ายให้กับชาวบ้านคิดเป็นกิโลเมตรละ 2,500 บาท¹³⁴ อันแสดงให้เห็นว่า ผู้คนในสองชุมชนนี้ทราบถึงแนวทางการจัดการควบคุมไฟป่าที่มักเกิดในช่วงฤดูแล้งทุกปีของหุบเขาแห่งนี้ของทางการ แต่กับพื้นที่โครงการพัฒนาของหน่วยจัดการต้นน้ำอย่างโครงการปลูกป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนนั้น ไม่ว่าทั้งชาวมังและชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกกลับดูเหมือนกับไม่มีการให้ความสนใจที่จะเข้ามาจัดการกับไฟป่าที่ลูกกลมไหม้ทำลายพื้นที่แห่งนี้แต่อย่างใด

การที่ปล่อยให้ไฟป่าลูกกลมเข้ามายังพื้นที่พัฒนาโครงการของหน่วยจัดการต้นน้ำจะมีความหมายเพียงแค่การไม่สนใจของชาวบ้านต่อโครงการพัฒนาของรัฐที่ตั้งอยู่ข้างโรงเรียนและอยู่ห่างจากชุมชนเพียงแค่ 800 เมตรเท่านั้นหรือไม่ หากมองในแง่ตัวตนของคนชายขอบแล้วปรากฏการณ์นี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนที่ไม่ได้มีเพียงด้านการจ่ายอมต่อการเข้ามาของการพัฒนาของรัฐ ดังที่ชุมชนมังบ้านห้วยหยวกนั้น แม้จะยินยอมให้ทางการเข้ามาใช้พื้นที่ซึ่งเดิมชาวมังใช้เพาะปลูกมาก่อนเพื่อให้ทางการทำงานพัฒนาของตน ในขณะที่ปัจจุบันปัญหาเรื่องที่ดินทำกินมีจำกัดยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งของชาวมังบ้านห้วยหยวก การยินยอมเสีย

¹³⁴ สัมภาษณ์ นายฤทธิชัย แซ่เล่า ชาวมังบ้านห้วยหยวก วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2546

พื้นที่เพาะปลูกดังกล่าวของชาวบ้านจึงเป็นการแสดงออกของชุมชนม้งในฐานะประชาชนที่ตอบรับการพัฒนาหมู่บ้านของรัฐอย่างไม่มีเงื่อนไข แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น การที่ชุมชนในพื้นที่ห้วยหยวกไม่ว่าจะเป็นทั้งชาวม้งและชาวมลาบรีไม่สนใจที่จะดูแลรักษาพื้นที่ดังกล่าวนี้จนมีผลให้พื้นที่โครงการนี้เสียหายจากการถูกไฟป่าไหม้ ก็แสดงถึงตัวตนอีกด้านหนึ่งที่แตกต่างกันไป โดยตัวตนแบบหลังนี้ได้แสดงถึงการต่อต้านอย่างไม่เปิดเผยของชาวบ้านผู้ยากไร้ภายใต้การพัฒนาของรัฐ ดังที่ทั้งชุมชนชาวม้งและชาวมลาบรีต่างแสดงท่าทีของการปล่อยปละละเลยไม่สนใจรักษาพื้นที่โครงการพัฒนาของหน่วยจัดการต้นน้ำ การแสดงท่าทีดังกล่าวจึงเป็นอีกด้านหนึ่งของตัวตนที่แสดงการต่อต้านของคนท้องถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อของการถูกกีดกันใน การเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์ โดยเป็นการต่อต้านที่ไม่มีการจัดตั้งอย่างเปิดเผยและไม่ได้มีเป้าหมายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่รัฐเข้ามาครอบงำการจัดการทรัพยากรของคนท้องถิ่นอย่างถอนรากถอนโคนแต่อย่างใด หรือก็คือ การที่ชุมชนเลือกที่จะปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในเชิงลึกเพียงการปะทะกับอำนาจรัฐโดยตรง

การต่อต้านอย่างแอบแฝงดังกล่าวนี้จึงทำให้เห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นไม่ได้ยอมจำนนกับการพัฒนาอย่างหมอบราบคาบแก้ว หากแต่ยังพยายามแบ่งรับแบ่งสู้ไปกับการพัฒนาของรัฐตามที่ชุมชนเห็นถึงผลประโยชน์ที่เกิดกับตนด้วย ดังท่าทีที่ชุมชนชาวมลาบรีมีต่อการพัฒนาของรัฐในพื้นที่บ้านห้วยหยวกที่ไม่ได้มีเพียงแค่หน่วยงานจัดการต้นน้ำเท่านั้น ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐอีกที่เข้ามาดำเนินงานตามสายงานที่แตกต่างกันไปด้วย แน่แน่นอนว่าชุมชนชาวมลาบรีก็ให้การตอบรับหน่วยงานเหล่านี้ต่างกันไปด้วยเช่นกัน ทำให้เห็นได้ว่า ชาวมลาบรีมีการรับรู้ถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างกันไปอันนำไปสู่การบ่งบอกตัวตนที่หลากหลายภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเรียนรู้ เงื่อนไขและประโยชน์ที่แตกต่างหลากหลายของผู้คนด้วย โดยจะเห็นได้จากการตอบรับของชุมชนชาวมลาบรีต่อการเข้ามาดำเนินงานพัฒนาของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านที่ภายหลังได้มีบทบาทสำคัญในการนำชาวมลาบรีเข้าสู่ทรัพยากรที่สำคัญต่อการผลิตอย่างที่ดิน ตามที่รัฐต้องการเข้ามาพัฒนาส่งเสริม ดังจะให้เห็นต่อไป

แม้ว่าทางการยังไม่มีจรรยาบรรณถึงสิทธิในการอยู่ร่วมกับป่าในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่มาก่อนการประกาศกฎหมายอนุรักษ์ก็ตาม แต่อย่างไรก็ดีในปัจจุบันนี้ ทางศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านก็ได้จัดตั้งพื้นที่โครงการพัฒนาขึ้นในบ้านห้วยหยวกอันเป็นพื้นที่ป่าสงวน ทั้งนี้เพื่อต้องการช่วยให้ชาวมลาบรีสามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เข้าสู่สังคม โดยมีหลักคิดที่นำมาใช้ทำความเข้าใจถึงการดำรงอยู่ของชาวมลาบรีในปัจจุบันนี้ว่า หากยังคงรู้จักแต่

การเก็บของป่าล่าสัตว์ในแบบชาวป่าโดยไม่ยอมเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางการผลิตไปสู่การผลิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์แล้ว ชาวมลาบรีก็คงไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในขณะที่ฝนป่าเสื่อมโทรมลงทุกวันและอาจนำชาวมลาบรีไปสู่ปัญหาการตกเป็นเหยื่อของคนภายนอกต่อไปอีกในอนาคต (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน, 2544ก)

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาและช่วยเหลือ “หมู่บ้านที่ยากจนที่สุดในประเทศไทย” ที่หน่วยงานของรัฐอย่างศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านมุ่งให้ความสำคัญในปัจจุบันก็คือ การพยายามทำให้ชาวมลาบรีเข้าสู่ผืนดินเพื่อทำการเพาะปลูกหาเลี้ยงตนเองแทนที่จะเป็นแรงงานให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว ดังที่แนวทางดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในสรุปรายงานกิจกรรมในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวมลาบรีในจังหวัดน่านเรื่อง **“ตองเหลืองดีข้าว” จากวิถีชีวิตเร่ร่อนสู่ความยั่งยืนและพอเพียงของชนเผ่า** ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน (2544ข) ความเป็นมา

“กิจกรรม “ตองเหลืองดีข้าว” เป็นกิจกรรมในลักษณะการประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชนเผ่าตองเหลืองในจังหวัดน่าน และเป็นอีกก้าวหนึ่งที่สำคัญของการหยั่งรากชีวิตชาวตองเหลืองลงกับพื้นดินจากเดิมที่เป็นชนเผ่าเร่ร่อนไร้ราก ด้วยการส่งเสริมให้ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ รู้จักทำมาหากิน หาเลี้ยงปากท้องด้วยตนเอง เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำมาสู่ความยั่งยืนของชนเผ่าด้วยการดำรงชีวิตที่พอเพียงและเป็นการยุติชีวิตที่เร่ร่อนยาวนานในป่า”

จึงเห็นได้ว่า นอกจากการที่รัฐจะนำเอาทรัพยากรอย่างป่าไม้มาใช้เพื่อนิยามความเป็นมลาบรีในฐานะเป็น “ชนเผ่าเร่ร่อนไร้ราก” ที่ท้องป่าอย่างไร้จุดหมายเหมือนกับที่วาทกรรมว่าด้วย “ชาวป่า” ได้เคยผลิตความจริงชุดนี้มานานแล้วนั้น การที่รัฐเลือกนำเอาทรัพยากรอย่างผืนดินเพื่อการเพาะปลูกมาบ่งบอกความเป็นมลาบรีในช่วงการพัฒนาในปัจจุบันนี้ ทำให้เห็นได้ว่า ความเป็นมลาบรีนั้นได้ถูกสร้างขึ้นในความสัมพันธ์ที่เลื่อนไหลไปตามแนวคิดที่รัฐได้ใช้กำหนดทิศทางการเข้าถึงทรัพยากรของชาวมลาบรีในแต่ละยุคด้วย ดังจะเห็นได้ว่า การจับคู่ตัวคนที่ไร้รากกับป่าดังกล่าวได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงความสัมพันธ์ในช่วงที่รัฐยังคงไม่สามารถเข้ามาจัดการพื้นที่และการดำรงอยู่ของผู้คนในป่าลึกได้มากนัก จึงทำให้ชาวมลาบรีดูเหมือนเป็นกลุ่มคนไร้ราก ไร้รัฐหรือเป็นกลุ่มคนที่อยู่นอกอาณาเขตดินแดนของการควบคุมจัดการจากรัฐ

แต่เมื่อสามารถผนวกสังคมชาวมลฑลปรีเข้าสู่การพัฒนาได้อย่างมั่นคงมากขึ้นจากการที่รัฐจัดตั้งชุมชนชาวมลฑลปรีขึ้นเพื่อยุติ “การเร่ร่อน” และการพยายามปรับเปลี่ยนแบบแผนการใช้ทรัพยากรอย่างที่ดินเพื่อให้ใช้เพาะปลูกจนสามารถพึ่งตนเองได้ ความเป็นมลฑลปรีจึงถูกสร้างความหมายให้กลับกลายเป็นคนที่มีราก มีสังกัดอยู่ภายในรัฐหรือก็คือ มีตำแหน่งแห่งที่ที่แน่นอนในพื้นที่ของการพัฒนาอันเป็นพื้นที่แห่งการควบคุมที่รัฐสามารถเข้ามาดูแลจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชาวมลฑลปรีได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้นกว่าในอดีต

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การตั้งชุมชนและการเพาะปลูกตามรูปแบบของสังคมเกษตรกรรมก็คือ สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความสำเร็จในการผนวกชาวมลฑลปรีเข้าสู่การพัฒนาของรัฐอย่างเป็นรูปธรรมแล้วนั่นเอง โดยเป็นความชัดเจนที่ต้องการนำชาวมลฑลปรีก้าวขึ้นไปตามขั้นบันไดแห่งวิวัฒนาการที่รัฐได้พยายามดำเนินการมานานแล้ว ดังโครงการพัฒนาชาวมลฑลปรีในระยะแรกเมื่อปี พ.ศ. 2528 ตามที่รัฐได้พยายามนำการพัฒนาเข้าสู่สังคมชาวมลฑลปรีภายใต้แนวคิดเพื่อให้ชาวมลฑลปรีสามารถพัฒนาตนเองตามขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคมที่ทำให้สังคมเก็บของป่าล่าสัตว์นั้นได้เปลี่ยนผ่านมาสู่รูปแบบสังคมเกษตรกรรมที่แนวคิดการพัฒนาของรัฐยอมรับว่ามีลำดับขั้นทางวิวัฒนาการที่สูงกว่า ในขณะที่จัดวางตำแหน่งของสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์นั้นไว้เป็นปลายสุดของความไร้อารยธรรมของสังคมมนุษย์ แม้ว่าแนวทางการพัฒนาชาวมลฑลปรีของรัฐก็มักจะไม่แตกต่างไปจากการพัฒนากลุ่มชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ ดังที่รัฐยังคงมีการจัดประเภทว่าชาวมลฑลปรีก็เป็นชาวเขากลุ่มหนึ่งด้วยนั้น ดังจะเห็นได้ว่า รัฐต้องการนำชาวมลฑลปรีก้าวเข้าสู่รูปแบบการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมในแบบที่รัฐส่งเสริมให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น การเกษตรกรรมแบบไม่ย้ายที่ การตั้งถิ่นฐานถาวร การให้การศึกษาแผนใหม่ การพัฒนารายได้ผ่านการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ แนวทางเหล่านี้ได้ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในโครงการพัฒนาชาวมลฑลปรีบ้านห้วยหยวกด้วยเช่นกัน ดังแนวคิดของ ร.ต.ต. ธนะพงษ์ จักกะพาก อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดน่านได้เสนอแนะกิจกรรม “ตองเหลืองตีข้าว” ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน (2544ข) ไว้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมตองเหลืองตีข้าวน่าสนใจมาก เป็นกิจกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้
2. เหลือกน้ำ แก้วน้ำ ที่ทำจากไม้ไผ่ น่าสนใจ ควรเอามาปรับเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวตองเหลือง
3. ให้ชาวมังหาที่ทำกินปลูกข้าวไร่แก่ชาวตองเหลืองมากกว่านี้ ให้เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี

4. คู่มือเรื่องความสะอาดของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตองเหลือง ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ
5. ทางเดินชมวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวตองเหลือง ควรปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีป้ายบอก คำบรรยายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และน่าจะมีคานหามสำหรับนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ เป็นการเพิ่มรายได้ช่องทางหนึ่ง
6. เตรียมการปลูกพืชสมุนไพร ผัก ไม้ประดับ เพื่อสาธิตการขุดในระหว่างเส้นทาง
7. การพัฒนาชาวตองเหลืองให้ระวัง "คุณค่า" ของชาวตองเหลือง
8. หาวิธีทำให้ชุมชนตองเหลือง มีรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัส
9. คู่มือความสะอาดในหมู่บ้านตองเหลือง มีรั้วบ้าน ปลูกดอกไม้ตลอดแนว
10. คู่มือความสะอาดภายในครัวเรือนของชาวตองเหลือง
11. จัดที่แสดงรับนักท่องเที่ยว มีที่นั่งประมาณ 3 ชั้น แสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่า
12. จังหวัดจะนำเรื่องตองเหลืองเป็นประเด็นแรก ประเด็นสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
13. อยากให้ประสานหน่วยงานการศึกษาออกโรงเรียนมาดูแลเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่
14. ฝากให้ช่วยดูแลตองเหลืองเป็นกรณีพิเศษ

การเข้ามาของรัฐโดยเฉพาะกับบุคคลในระดับสูงอย่าง ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านที่ให้ความสนใจในการพัฒนาชาวมลาบรี จึงทำให้ชาวมลาบรีได้เรียนรู้ถึงความแตกต่างของอำนาจในกลุ่ม "เจ้านาย" ตามไปด้วย ดังที่ชาวมลาบรีรับรู้ถึงความต้องการของผู้ว่าราชการจังหวัดน่านที่ต้องการให้เกิดการตั้งถิ่นฐานถาวรของชาวมลาบรีในพื้นที่ห้วยหยวก การเรียนรู้ถึงอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดจึงทำให้ชาวมลาบรีเลือกที่จะยอมรับในอำนาจแห่งการพัฒนาของผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะที่เป็นอำนาจที่สามารถนำมาใช้อ้างหรือสร้างการยอมรับถึงความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเช่น ผืนดินที่เป็นที่ตั้งชุมชนของชาวมลาบรีด้วย แม้ว่าแต่เดิมนั้น ผืนดินดังกล่าวนี้จะเคยเป็นที่ดินเพื่อการเพาะปลูกของชาวม้งบ้านห้วยหยวกมาก่อนก็ตาม โดยตัวตนที่แสดงความมั่นใจในการเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวเห็นได้จากที่ ตาเล็ง¹³⁵ บอกกับผู้วิจัยถึงการเข้ามาส่งเสริมให้จัดตั้งโครงการพัฒนาชาวมลาบรีของอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดน่านในพื้นที่บ้านห้วยหยวก ปี พ.ศ. 2542 ของ ร.ต.ต. ธนะพงษ์ จักกะพาก ที่ต้องการส่งเสริมแนวทาง

¹³⁵ สัมภาษณ์ นายเล็ง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

การพัฒนาชาวมลาบรีในรูปแบบของหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวและหมู่บ้านที่มีวิถีการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยความต้องการของผู้ว่าราชการจังหวัดก็กลายเป็นสิ่งที่ชาวมลาบรีรับรู้ถึงตัวตนภายใต้แนวทางการพัฒนาดังกล่าวที่ว่า

“ตั้งแต่ว่า คนนั้น เขาบอกว่า อยู่นี้ เขาก็สั่งให้อยู่ได้
ให้พอใจ พอกิน พออยู่ได้ แต่ที่เขามาเที่ยว มาท่องเที่ยวนี้
ก็อยู่ได้ ไม่เป็นไร นอนได้ ไม่มีใครบงกชได้ สบายใจ”

การจัดการกับตัวตนภายใต้สถานการณ์ที่รัฐเข้ามาพัฒนา จึงทำให้เห็นได้ว่าชาวมลาบรีไม่ได้ปล่อยให้วิถีชีวิตของตนที่ตกอยู่ภายใต้วงล้อมของกลุ่มอำนาจล่องลอยไปอย่างไม่มีการจัดการความสัมพันธ์กับการเข้ามาของกลุ่มอำนาจต่างๆ เลย โดยเฉพาะเมื่อต้องการสร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร ชาวมลาบรีก็หันมาอ้างอำนาจในการพัฒนาของรัฐในการจัดการพื้นที่และการเข้าถึงทรัพยากรด้วย

หากการปรากฏตัวของชาวมลาบรีหมายถึง การปรากฏตัวของผู้คนที่ไม่รู้จักรูปแบบปลุกเลี้ยงสัตว์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงผ่านมาสู่การเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่ๆ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงแล้ว จะมี “สิ่งใด” นอกไปจากผืนดินที่รัฐนำมาใช้บ่งบอกภาพลักษณ์เพื่อแสดงถึงผู้คนในสังคมที่ “ไร้อารยธรรม” นี้กำลังก้าวกระโดดขึ้นมาตามขั้นบันไดแห่งวิวัฒนาการได้ชัดเจนที่สุดเพื่ออธิบายถึงความก้าวหน้าในการเข้ามาพัฒนาสังคมชาวมลาบรีของรัฐ และ “สิ่งนั้น” จะยังเกี่ยวข้องกับตัวตนทางสังคมของชาวมลาบรีอย่างไรบ้าง คำพูดจากชายชาวมลาบรีสูงวัยอย่าง ตาทอง¹³⁶ ก็สะท้อนให้เห็นถึง “บางสิ่ง” ที่ทางการนำมาพัฒนาและช่วยเหลือสังคมชาวมลาบรี ดังที่เขา กล่าวกับผู้วิจัยว่า

“ตัวมองดู ไม่ใหญ่หมูเฮานี้ก็ไม่ทำ ป่าใหญ่ป่าหลวง
หมูเฮาก็ไม่แฉ้ว ตัดก็ตัดไม้ชนิดไม้น้อย ทำบ้านหลังน้อยๆ เเท้นั้นนะ
ตัดตองกล้วยมุง มั่นจนแท้ นุ่งก็นุ่งผ้าตะแยะ นุ่งตองกล้วยบ้าง
ตองตึงบ้าง มาอยู่นี้ มีหมูผู้ว่าฯ มาคอยดู ใ้มีเสื่อ มีผ้า มีกางเกงใส่”

¹³⁶ สัมภาษณ์ นายทอง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

ในการเข้าสู่พื้นที่แห่งการพัฒนานั้น ร่างกายในฐานะที่เป็นแดนเชื่อมต่อของพลังทางชีวภาพกับพลังของสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงการปะทะประสานกันระหว่างชาวมลฑลากับการเข้ามาพัฒนาของรัฐ ร่างกายจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่จะเห็นถึงการเข้ามาจัดการของรัฐด้วย ดังจะได้เห็นชัดมากขึ้นต่อไป

ในสังคมมลฑลานั้น บทบาททางพฤตินัยของผู้ชายก็คือ การติดต่อกับคนภายนอกชุมชน ในขณะที่ผู้หญิงและเด็กมักเลี่ยงการติดต่อกับคนภายนอก แต่ตาทองก็ต่างไปจากตาศรีที่เป็นคนรุ่นใหม่ ตรงที่ตาทองไม่มีโอกาสและทักษะที่จะปะทะกับการเข้ามาของคนภายนอกเหมือนตาศรี ตาทองนั้นพูดภาษาไทยกลางไม่ได้และยังไม่สามารถจูงใจคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้เข้าใจถึงการรู้จักการปะทะกับ "เจ้านาย" ได้เหมือนตาศรี นั่นทำให้ความรู้ในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐของตาศรีนั้นกลายมาเป็นสถานภาพใหม่ของเขาในฐานะที่ชุมชนชาวมลฑลาก็กลายเป็นหมู่บ้านหนึ่งของรัฐแล้ว โดยมีตาศรีรับตำแหน่งเป็น "ผู้ใหญ่บ้าน" อันเป็นสถานภาพที่แสดงถึงการยอมรับจากทางการของตาศรี ดังที่ทางการมักนำตัวเขาและผู้คนในชุมชนออกไปนอกพื้นที่หลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปกรุงเทพฯ โดยโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เวียงสาหรือการนำชาวมลฑลารีไปร่วมงานแสดงในโอกาสต่างๆ ที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านพาออกไปด้วย การออกไปสู่สังคมภายนอกอยู่บ่อยครั้งนี้เองทำให้ตาศรีเกิดทักษะในการติดต่อกับโลกภายนอกในแบบที่ชาวมลฑลารีสูงวัยอย่างตาทองไม่มีโอกาสเข้าถึงและยังทำให้ตาศรีเรียนรู้ถึงลำดับขั้นของอำนาจของกลุ่มคนภายนอกและนำมาสู่การแสดงออกทางกายของตาศรีที่มักไม่ลืมหาค้อมตัวลงพร้อมยกมือไหว้คนภายนอกโดยเฉพาะกับกลุ่มคนที่ชาวมลฑลารีเรียกว่า "เจ้านาย" อันหมายถึง เจ้าหน้าที่รัฐที่นำการพัฒนาเข้ามาสู่ชุมชนเสมอ การแสดงออกทางกายของตาศรีจึงแสดงถึงการปรับเปลี่ยนทางกายนั้นสัมพันธ์อยู่กับการเข้าสู่พื้นที่ของอำนาจด้วย โดยเฉพาะเมื่อต้องการเข้าถึงทรัพยากรอย่างที่ดินเพื่อการเพาะปลูกในพื้นที่ปิดล้อม

ในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ณ ที่ดินผืนหนึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับโรงเรียนภูเค็งพัฒนาของบ้านห้วยหยวก ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาได้จัดกิจกรรม "ตองเหลืองตีข้าว" โดยผู้ที่มาร่วมกิจกรรมนั้นประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านพร้อมหัวหน้าส่วนราชการและคณะสื่อมวลชนรวมกว่า 50 คน ทั้งยังผู้ประสานงานกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนจากประเทศญี่ปุ่นอย่างกลุ่ม "The People" มาร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย โดยจัดกิจกรรมนี้เพื่อส่งเสริมให้ชาวมลฑลารีหันมาเพาะปลูกข้าวไร่เพื่อเก็บไว้บริโภคเองติดต่อกันเป็นปีที่ 2 ทำให้ชาวมลฑลารีสามารถหาที่ดินปลูกข้าวไร่ในผืนดินที่ได้จากขารวมบ้านห้วยขนาดพื้นที่ 10 ไร่ ได้ปริมาณข้าวเปลือก 3,450 กิโลกรัม มากกว่าครั้งแรกที่ได้ปลูกไปเมื่อ ปี พ.ศ. 2543 ได้ข้าวเปลือกจำนวน 3,200 กิโลกรัม แต่การจัด

กิจกรรมในปีแรกที่ชาวมลฑลบริมีการเพาะปลูกข้าวไร่เพื่อเก็บไว้บริโภคเองนั้น ได้จัดขึ้นนอกพื้นที่บ้านห้วยหยวก นั่นคือ ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดน่านใน วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 โดยมีการจัดนิทรรศการและการแสดงของชาวมลฑลบริและชาวม้งภายใต้ชื่องานว่า "มอบข้าวใหม่ทองเหลือง" อันสะท้อนให้เห็นถึง ทางจังหวัดน่านโดยเฉพาะกับผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นให้ ความสำคัญต่อการเพาะปลูกข้าวไร่ของชาวมลฑลบริอย่างมาก แต่ในทั้งสองครั้งนั้น ก็ จะพบ ความคล้ายคลึงกันของลักษณะบางอย่างที่ดูจะเป็นแบบแผนของการปรากฏตัวของชาวมลฑลบริใน พื้นที่ นั่นคือ การสวมชุด "ตะแยะ" ออกสู่พื้นที่การจัดงานที่สะท้อนถึงอำนาจการจัดการพื้นที่ของ รัฐและตัวตนของชาวมลฑลบริ ไม่ว่าจะเป็นงาน "มอบข้าวใหม่ทองเหลือง" และ "ทองเหลืองดีข้าว" จะพบว่า การแต่งกายแบบ "ตะแยะ" กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญกับการปรากฏของตัวตน ทางสังคมของชาวมลฑลบริ ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขหนึ่งของการพัฒนาชาวมลฑลบริของรัฐก็คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านไปพร้อมกันด้วย "ตะแยะ" จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ที่มี พลังยึดโยงกับความหมายที่ซับซ้อนในมิติของการพัฒนาชาวมลฑลบริในปัจจุบัน

จึงไม่น่าแปลกใจ ที่ "พ่อ" อันเป็นคำที่ชาวมลฑลบริเปรียบความสัมพันธ์ที่ใช้เฉพาะกับอดีต ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านรายนี้ในฐานะที่ให้ความสำคัญและเข้ามาดูแลพัฒนาชุมชน ชาวมลฑลบริใน พื้นที่บ้านห้วยหยวกนั้น เมื่อขึ้นมาดูงานในพื้นที่แล้วกลับออกไป กลุ่มชายชาวมลฑลบริที่สวมมาดอง ชุด "ตะแยะ" มาตีข้าวไร่ไม่ว่าจะเป็น ตารัตน์ ตาศรี ตาโทง ตาเล้ง ตาเก้อและตาจง ต่างรีบเดินไป หลังพุ่มไม้เพื่อเปลี่ยนไปนุ่งเสื้อผ้าให้มิดชิดแล้วกลับมาตีข้าวให้เสร็จต่อไป "ใส่ตะแยะมาตีข้าวมัน ภายแล้ว" ตาศรีบอกกับผู้วิจัยที่มีโอกาสเข้ามาร่วมชมกิจกรรมในครั้งนี้ถึงความจำเป็นที่เปลี่ยน ชุดแต่งกายเพื่อป้องกันการระคายเคืองจากเปลือกข้าวและเศษฟาง ในขณะที่กลุ่มผู้หญิงนั้น ดูเหมือนไม่ค่อยมีบทบาทอยู่หน้าฉากการตีข้าวที่เป็นพื้นที่แห่งความสนใจมากนัก จากการที่ พวกเขาใส่ชุดธรรมดาไม่ว่า จะเป็นเสื้อยืดและผ้าถุงมาตีข้าวในครั้งนี้ (ผู้วิจัยสังเกตการณ์ วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2544) เหตุการณ์จึงสะท้อนถึง การพัฒนาชาวมลฑลบริที่ผลักดันของรัฐเองเพราะ ในขณะที่รัฐต้องการพัฒนาและสนับสนุนให้ชาวมลฑลบริกลายเป็นเกษตรกรแทนการท่องเที่ยวป่าล่าสัตว์ และให้ตั้งชุมชนถาวรนั้น รัฐก็ยังคงจุดรั้งมลฑลบริให้อยู่กับภาพลักษณ์เดิมที่ถูกลดทอนเหลือเพียง การนุ่ง "ตะแยะ" เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวแทนที่จะเป็นเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับวิถีการผลิตใหม่ มากกว่า

อย่างไรก็ดี การปรากฏของ "ตะแยะ" จึงแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของร่างกายนั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่ชาวมลฑลบริใช้จัดการความสัมพันธ์กับการเข้ามาของรัฐ หรือก็คือ ไม่เพียงแต่ การปรากฏของร่างกายจะเป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกตัดขาดออกจากความสัมพันธ์ที่สิ่งแวดล้อมของ

การพัฒนาได้เข้ามากำหนดการดำรงอยู่ของชาวมลลปรีเท่านั้น แต่ร่างกายของชาวมลลปรียังเป็นพื้นที่แบบหนึ่งของการแสดงออกของตัวตนทางสังคมของชาวมลลปรีภายใต้สถานการณ์หนึ่งๆ ที่อาจแตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์การเรียนรู้ เจื้อนไขและผลประโยชน์ที่ผู้คนรับรู้ด้วย ในแง่นี้แล้ว ร่างกายจึงกลายเป็นพื้นที่ที่แสดงออกของการต่อรองทางสังคมที่ไม่หยุดนิ่งของคนชายขอบ ผู้ยากไร้อย่างชาวมลลปรีที่เลือกจะนำมาใช้ในการต่อรองกับการเข้ามาพัฒนาของรัฐ ดังนั้น “กาย” จึงเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว เป็นพื้นที่เชื่อมต่อของพลังทางชีวภาพและแสดงถึงความสามารถในการใช้สัญลักษณ์และการปะทะประสานของพลังทางสังคมต่างๆ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2543)

เมื่อร่างกายเป็นพื้นที่ของการแสดงออกถึงการต่อรองกับการครอบงำของอำนาจ การรู้จักจัดแจงร่างกายของชาวมลลปรีภายใต้สถานการณ์หนึ่งๆ จึงกลายเป็นยุทธวิธีที่ชาวมลลปรีเลือกนำมาใช้เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ อันมาจากการพัฒนาและความช่วยเหลือของรัฐนั่นเอง ดังที่ในสายตาของชาวมลลปรีรุ่นใหม่อย่างตาศรี¹³⁷ จะเห็นเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือชาวมลลปรีได้ หากชาวมลลปรีรู้จักจัดการความสัมพันธ์ให้เหมาะสมว่า

“เจ้าหน้าที่เหมือนพี่น้อง ถ้าเขาไม่ทำอะไรผิด
กฎหมายก็ไม่ต้องกลัว มีอะไรเขาก็มาช่วย”

ฉะนั้น คราใดเมื่อมีการร้องขอในเรื่องการแต่งกายในชุดประจำเผ่าหรือการนำชาวมลลปรีออกไปแสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมยังที่ใด ก็จะต้องอยู่เสมอว่า ชาวมลลปรีก็มักให้ความร่วมมือกับทาง การด้วยดีเสมอ แม้ว่าจะรู้สึกอับอายและไร้ศักดิ์ศรีท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกก็ตาม (ดูเพิ่มเติมจากหัวข้อ 5.4 ในบทที่ 5)

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ที่ต้องออกมาแสดงความเป็นชาติพันธุ์นั้น ขณะที่หญิงชาวมลลปรียังคงสามารถรักษาร่างของเธอไว้ด้วยการแต่งชุดใดก็ได้บนเวทีนั้น แต่ชายชาวมลลปรีกลับต้องยอมรับการใส่ “ตะแยะ” ในฐานะที่แสดงถึงความเป็นมลลปรีที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มชนอื่นๆ โดยตลอดเวลาที่ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการณ์ในเกือบทุกครั้งที่มีการแสดงของชาวมลลปรีในที่ต่างๆ จึงพบว่า “เว็กัจันตรา” หรือ การตีหม้อเหล็กก็ คือ เครื่องมือปลอบใจที่ช่วยให้ชายมลลปรีกล้าลุกขึ้นมาแสดงความเป็นชาติพันธุ์ท่ามกลางสายตาของนักท่องเที่ยวและกลุ่มชาติพันธุ์

¹³⁷ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลลปรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547

ภายนอกที่จัดจ้องมายังร่างที่มีผ้าผืนน้อยๆ ปิดไว้นี้ ทำการเป่าแคน กระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ ตบมือ เป็นจังหวะและขับร้องลำนำชีวิตที่ยากไร้ในภาษามลาบรีที่ยากจะมีใครเข้าใจ

หาก "ตะแยะ" คือ พื้นที่เล็กๆ ที่ความเป็นชาติพันธุ์มลาบรีถูกกักขังเอาไว้ ซึ่งมองไปก็ไม่ต่างออกไปจากการถูกปิดล้อมพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นป่าเหล่าของชาวม้งและป้าอนุรักษ์ของรัฐที่โอบล้อมชุมชนชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกแห่งนี้ "กาย" ของชาวมลาบรีจึงเป็น "อาวุธของผู้ยากไร้" ที่ยังพอจะหามาใช้ประโยชน์ได้บ้างในยามที่การเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ถูกปิดล้อมด้วยกลุ่มอำนาจต่างๆ ในพื้นที่ ในแง่แล้ว "กาย" จึงเป็นสัญญาณที่ชาวมลาบรีใช้บอกถึง การยอมรับในอำนาจของการพัฒนาจากรัฐและการท่องเที่ยว ความเป็นชาติพันธุ์มลาบรีที่ถูกลดทอนลงมาเหลือแค่ผืนผ้า "ตะแยะ" นี้แม้จะแสดงถึงด้านที่ครอบงำของอำนาจรัฐ แต่อีกด้านหนึ่งนั้น ภายใต้การครอบงำนี้ก็ยังเป็นจังหวะและโอกาสเดียวกันที่จะสร้างตัวตนที่เป็นที่รับรู้ถึงการมีอยู่และมีความชอบธรรมของชาวมลาบรีในการเข้าถึงทรัพยากรภายใต้อำนาจการพัฒนาผู้ยากไร้จากรัฐด้วยเช่นกัน แม้ว่าจะต้องแลกกับการสูญเสียตัวตนภายใต้สถานการณ์หนึ่งๆ แต่ก็สามารถสร้างความชอบธรรมให้กับตัวตนในอีกบริบทหนึ่งซึ่งช่วยให้เกิดโอกาสเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมได้บ้าง หรือกล่าวได้ว่า "กาย" และการแสดงออกของตัวตนทางสังคมจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมของชาวมลาบรีในการปรับเปลี่ยนต่อรองความสัมพันธ์กับการพัฒนาของรัฐ สอดคล้องกับที่ อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2543) ได้กล่าวไว้ว่า คนประดิษฐ์ภาษากายในการแสดงออก ปรับเปลี่ยนสื่อสารและควบคุมการกระทำทั้งของตนเองและผู้อื่น วิธีการที่ปัจเจกจัดเจนกับร่างกายและท่วงท่าที่กิริยาจึงเป็นหัวใจของยุทธศาสตร์ของการไต่เต้า ชวงชิงและรักษาสถานภาพต่างๆ ในสังคมด้วย

การที่ชาวมลาบรียอมออกไปแสดงตามที่ต่างๆ ตามที่รัฐจะพาออกไป จึงสะท้อนถึง การต่อรองกับรัฐในทิศทางเดียวกับการพัฒนา โดยเป็นการเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือกับรัฐในการพัฒนาโดยไม่แสดงถึงการต่อต้านอย่างโจ่งแจ้ง ทั้งนี้เพราะอาจส่งผลต่อการเข้าถึงโอกาสและความช่วยเหลือจากรัฐที่จะมีมาในอนาคตด้วย แต่ลำพังการเรียนรู้ที่จะต่อรองกับรัฐอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ชาวมลาบรีนั้นสามารถช่วงชิงการเข้าถึงทรัพยากรได้ โดยที่การเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมคงมีความยากลำบากมากขึ้นอย่างแน่นอน หากไม่มีความตั้งใจจากรัฐด้วยที่ต้องการนำชาวมลาบรีเข้าสู่การตั้งถิ่นฐานและปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตใหม่ที่ต้องใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก โดยเฉพาะเมื่อที่ดินนั้นมีการครอบครองทำประโยชน์โดยชาวม้งแล้ว ดังที่ปรากฏอยู่ในแนวทางที่ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน (2545) ได้วางกรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวมลาบรีไว้ว่า

“ในการดำเนินงานพัฒนาชนเผ่าตองเหลืองต้องมีกระบวนการที่จะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ โดยส่งเสริมให้ชนเผ่าม้งและชนเผ่าตองเหลืองที่อยู่ร่วมกันในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันแบบพึ่งพา ช่วยเหลือเกื้อกูล นำสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน”

ด้วยกรอบการพัฒนาที่มุ่งให้ทั้ง 2 กลุ่มชาติพันธุ์มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิง “เกื้อกูล” ตามที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาได้ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 ที่มีการจัดเวทีชุมชนในชื่อที่สะท้อนนัยของความสัมพันธ์ที่เรียกร้องให้ชาวม้งจำต้องสวมบทบาทในโครงการพัฒนาของรัฐที่คาดหวังให้ม้งแสดงบทบาทที่เกื้อกูลชาวมลราบริตามชื่อเวทีชุมชนว่า “ม้งเพื่อมลราบริ” โดยมีตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐอย่าง ปลัดอำเภอเวียงสา ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เวียงสา และเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์จังหวัดน่านมาร่วมประชุมกับชาวม้งและชาวมลราบริ โดยมีเนื้อหาการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่อง การพัฒนาทางการเกษตรและด้านการจัดการท่องเที่ยว ผลจากการประชุมทำให้เกิดการร่างกติกาควบคุมจัดการท่องเที่ยวที่เพิ่มเติมกติกาหมู่บ้านในครั้งก่อนนี้ว่า

“การจัดทัวร์ ห้ามนำชนเผ่าตองเหลืองออกนอกพื้นที่หมู่บ้านห้วยหยวก นอกจากได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านหรือผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ผู้ใดฝ่าฝืนกติกาข้อนี้ จะต้องเสียค่าปรับเป็นเงิน 5,000 บาท”

ด้วยแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่รัฐต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวได้เองนี้ ก็นำไปสู่การที่มีชาวม้ง 6 รายได้บริจาคที่ดินให้กับชุมชนชาวมลราบริเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวด้วย โดยมีขนาดพื้นที่ 150 ไร่ ทางการจึงได้มีหนังสือบันทึกการมอบที่ดินให้ชาวมลราบริและยังมีการออกใบประกาศยกย่องคุณความดีแก่ชาวม้งผู้มอบที่ดินทั้ง 6 ราย (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน, 2545) โดยที่ดิน

ดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนเขาด้านหลังชุมชนชาวมลาบรี สภาพพื้นที่มีต้นไม้จำพวกไผ่เป็นพืชหลักเพราะเดิมที่ดินผืนนี้ก็คือ ป่าเหล่าของชาวม้งนั่นเอง แม้จะไม่สมบูรณ์นักแต่ก็เป็นบริเวณที่ชาวมลาบรีสามารถเข้ามาจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้โดยไม่ต้องกังวลกับการอ้างสิทธิ์ของชาวม้งแต่อย่างใด เนื่องจากทางการได้ขอบริจาคพื้นที่มาให้ชุมชนชาวมลาบรีแล้ว ตาศรี¹³⁸ กล่าวถึงเหตุการณ์เรื่องการกันพื้นที่ป่าเหล่าผืนนี้จากชาวม้งมาให้ชาวมลาบรีว่า

“ไผ่ ป่านี้เป็นของมลาแล้ว ทางหัวหน้าศูนย์ฯ ช่วยผมวิ่งเดิน
เอามานานแล้ว เป็นปามวาง (ไผ่) เท่านั้น”

จะเห็นได้ว่า ด้วยบริบทเฉพาะสถานการณ์ดังกล่าวนี้เองจึงทำให้เกิดความเป็นไปได้ หรือก็คือ โอกาสที่เปิดกว้างมากขึ้นแก่ชาวมลาบรีในการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อม โดยเฉพาะพื้นที่ซึ่งมีชาวม้งเข้ามาครอบครองจัดการพื้นที่อยู่ก่อนแล้ว ด้วยการเลือกอิงแอบไปกับความสัมพันธ์ต่อรัฐในบริบทการพัฒนา หรือก็คือ การสร้างตัวตนที่แสดงถึงการร่วมมือในการพัฒนาของรัฐก็ทำให้ชุมชนชาวมลาบรีแห่งนี้สามารถสร้างโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ให้กับตนเองในบริบทการพัฒนาได้บ้าง จึงเห็นได้ว่า ตัวตนในบริบทพัฒนามีเป็นสิ่งที่ถูกชาวมลาบรีนำมาใช้ประโยชน์ด้วยเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ด้วยการรู้จักจัดการความสัมพันธ์หรือตัวตนภายใต้สถานการณ์เฉพาะตามความต้องการพัฒนาชุมชนชาวมลาบรีของรัฐจึงกลายเป็นเงื่อนไขที่ชาวมลาบรีสามารถนำมาสร้างตัวตนในสถานการณ์ที่นำไปสู่การขงชิงการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมได้บ้าง

แต่การรู้จักจัดความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐก็ไม่ได้รับประกันว่า การที่ชาวม้งที่อยู่ในฐานะของผู้ครอบครองที่ดินจะยอมรับการเข้ามาใช้ทรัพยากรในทุกพื้นที่ ดังที่ พื้นที่ป่าเหล่าขนาด 150 ไร่ที่รัฐกันมาให้ นั้นไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้ทรัพยากรเพื่อการยังชีพของชุมชนชาวมลาบรีได้มากนัก ดังนั้น ชาวมลาบรีจึงต้องพึ่งพาการจัดการความสัมพันธ์กับชาวม้งเพื่อสามารถสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรท่ามกลางการปิดล้อมในหุบเขาด้วย แล้วชุมชนชาวมลาบรีจะมีการต่อรองกับชาวม้งที่ครอบครองจัดการพื้นที่ในหุบเขาอย่างไรบ้าง ประเด็นดังกล่าวนี้จะเห็นในหัวข้อต่อไป

¹³⁸ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2546

8.1.2 การผลิต ระบบอุปถัมภ์และการต่อรองระหว่างมั่งกับมลาปรี

แม้จะย้ายมาตั้งอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันนี้มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2518 แต่ดูเหมือนว่า หมู่บ้านของชาวมั่งห้วยหยวกแห่งนี้จะเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น ก็เมื่อทางการตัดสินใจนำโครงการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีมาสู่พื้นที่บ้านห้วยหยวกแห่งนี้ ภายหลังจากที่ทางจังหวัดน่านมีความจำเป็นต้อง ปิดศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า "ตองเหลือง" ในพื้นที่บ้านปี่เหนือ อำเภอบ้านหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2541 และโดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้งในการพัฒนาพื้นที่ระหว่างหน่วยงานรัฐกับ กลุ่มองค์กรอนุรักษ์ป่าของชาวบ้านในอำเภอบ้านหลวง บ้านห้วยหยวกในฐานะที่เป็นเวทีที่เกี่ยวข้อง "ชุมชนตองเหลือง" ของจังหวัดน่านก็เป็นที่รู้จักมากขึ้นในสังคมภายนอก ดังที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดน่านพาดหัวข่าว "บันอินหลี วยรุกป่าสงวน ตัดถนนหาตองเหลือง" โดยนายบัน อินหลี ประธานกลุ่มบ้านหลวงหวงป่า อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ได้กล่าวหาการพัฒนาเส้นทางเข้าสู่บ้านห้วยหยวกนี้ว่า ถนนเส้นนี้ตัดผ่านป่าสงวนแห่งชาติและทางกรยังได้ประกาศเป็นพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติแล้ว การตัดถนนจึงถือเป็นการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติด้วยการที่ทางราชการบอกว่าเอาชนกลุ่ม "ตองเหลือง" ไปไว้ที่บ้านห้วยหยวกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นเป็นเพียงข้ออ้าง ดังที่ทางการจะต้องใช้เงินจำนวนมากในการสร้างถนนและการสร้างถนนยังส่งเสริมให้พวกพ่อค้าไม้เข้าไปทำลายป่าที่ชาวบ้านพยายามอนุรักษ์ได้ง่ายขึ้นด้วย (แดนไทย, 2542) การคัดค้านดังกล่าวทำให้ทางการต้องระงับการปรับปรุงถนนสายนี้เอาไว้ชั่วคราว จนกระทั่งมีการย้ายแนวถนนให้ตัดผ่านพื้นที่ไร่ของชาวมั่งบ้านปางเป็ยแทนที่จะตัดเลาะตามแนวถนนเดิมที่กลุ่มบ้านหลวงหวงหวงป่าคัดค้าน ทำให้ในปี พ.ศ. 2547 เส้นทางคมนาคมคมเข้าสู่บ้านห้วยหยวกจึงมีความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้นจากการพัฒนามาเป็นถนนลาดยางจนเกือบถึงตัวหมู่บ้านห้วยหยวก

หมู่บ้านห้วยหยวกมีสถานภาพอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2534 เมื่อทางการได้อนุญาตให้แยกตัวมาจากบ้านป่าแพะ หมู่ที่ 3 ออกมาเป็นหมู่ 6 ตำบลชะนะวัง อำเภอเวียงสา ในพื้นที่บ้านห้วยหยวกปัจจุบันนี้ รัฐได้เข้ามาดำเนินโครงการพัฒนาในหมู่บ้านหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น การสร้างเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้าน การวางระบบไฟฟ้า ปะปาภูเขา ไทโรศัพทสาธารณะ ทางด้านสุขภาพอนามัยก็มีการจัดตั้งสถานีอนามัยบ้านห้วยหยวก ด้านการศึกษามีทั้งโรงเรียนภูเค็งพัฒนาและศูนย์การเรียนชุมชนของหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน ด้านการเกษตรมีการส่งเสริมปลูกพืชทดแทนฝิ่นเพื่อส่งไปขายให้กับตลาดในเมืองน่าน ด้านการท่องเที่ยวก็มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในหมู่บ้านมีการทำที่พักแบบโฮมสเตย์ด้วย ในด้านการปกครอง หมู่บ้านแห่งนี้มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วน

ตำบลคอยดูแลประชาชนชาวม้งในหมู่บ้านห้วยหยวกประมาณ 554 คน แยกเป็นชาย 275 คนและหญิง 279 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมดเท่ากับ 73 หลังคาเรือน

การเข้ามาตั้งโครงการพัฒนาชาวมลาปรีในแถบบ้านห้วยหยวกทำให้ออกจากจะเกิดการนำพื้นที่ป่าเหล่าบางส่วนของชาวม้งมาจัดตั้ง "ชุมชนตองเหลือง" แล้ว ยังทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวม้งกับมลาปรีได้ถูกจับจ้องจากรัฐมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในเชิงการผลิตที่ชาวม้งได้จ้างชาวมลาปรีเข้ามาทำงานในไร่ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า จะมีเพียงชาวม้งเท่านั้นที่ถูกจับตามอง แม้แต่หน่วยงานพัฒนาของรัฐและกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวต่างก็ถูกสังคมภายนอกจดจ้องถึงทำที่แต่ละกลุ่มมีต่อชาวมลาปรีด้วยเช่นกัน ดังที่แนวทางการดำเนินงานพัฒนาชาวมลาปรีของจังหวัดน่านนั้นได้รับความสนใจจากสังคมภายนอกผ่านบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ที่ให้ความสนใจผลิตข่าวสารเกี่ยวกับชาวมลาปรีมากขึ้นกว่าในอดีตจนทำให้สาธารณชนหันมาสนใจชาวมลาปรีมากขึ้น (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน, 2546ข)

จึงไม่น่าแปลกใจ หากการเรียนรู้การทำงานในไร่ของแรงงานชาวมลาปรีที่เริ่มเข้ามารับจ้างชาวม้ง ตั้งแต่ช่วง ปี พ.ศ. 2519 จะพึงเปลี่ยนมาเป็นการผลิตข้าวไร่เพื่อเลี้ยงตนเอง ก็เมื่อถึงปี พ.ศ. 2543 ที่กลายเป็นปีแรกของความสำเร็จในการพัฒนาของรัฐที่ส่งเสริมให้ชาวมลาปรีได้ปลูกข้าวบนที่ดินของชาวม้งแล้วสามารถนำข้าวที่ตนปลูกเองมาบริโภคในชุมชนได้ การเข้าถึงที่ดินในพื้นที่ปิดล้อมจึงสะท้อนถึง การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการติดต่อกันมานานอย่างชาวม้งและชาวมลาปรีด้วย นั่นก็คือ การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนายจ้างและแรงงานในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาตามแรงกดดันของทางการ ดังที่ชาวมลาปรีในฐานะแรงงานสามารถเข้าถึงที่ดินของนายจ้างชาวม้งเพื่อทำการผลิตเลี้ยงดูตนเองได้

นอกจากบริบทของการเข้ามาพัฒนาชาวมลาปรีของรัฐที่ส่งผลต่อชาวม้งและมลาปรีในพื้นที่แล้ว การจะเข้าใจถึงการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวม้งและชาวมลาปรียังมีสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจมากขึ้นอีกก็คือ ความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงกันในวัฒนธรรมการผลิตของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การจะเข้าใจถึงการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวม้งและชาวมลาปรีก็ต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในวิถีการผลิตที่ได้เชื่อมการดำรงอยู่ของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์เข้าด้วยกันนั่นเอง

ภายหลังการปรับเปลี่ยนแบบแผนทางการผลิตที่เน้นการผลิตพืชเงินสดอย่างเช่น ชিংข้าวโพดและกระชายดำ ความต้องการแรงงานในการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นในสังคมม้งทำให้แรงงานชาวมลาปรีกลายเป็นสิ่งสำคัญที่เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาด้านแรงงานของชาวม้ง ในขณะที่

ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมจากการไม่สามารถจัดการให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมแก่หน่วยต่างๆ ในสังคมได้ผลักดันให้ชาวมลาบรีที่ต้องพึ่งพิงป่าในฐานะสังคมที่อาศัยการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์จำต้องหาทางพึ่งตนเองด้วยการผันตัวเองมาเป็นแรงงานรับจ้างให้กับชาวม้ง นั่นทำให้การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์และการต่อรองทางสังคมของชาวมลาบรีเกาะเกี่ยวไปกับการเปลี่ยนแปลงตามรอบการผลิตของชาวม้งด้วย โดยจะเห็นประเด็นดังกล่าวผ่านการใช้ที่ดินในการเพาะปลูกของชาวม้งที่มีการจ้างแรงงานชาวมลาบรีเข้ามาทำงานในไร่ ดังต่อไปนี้

ในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคมอันเป็นช่วงปลายฤดูแล้ง ชาวมลาบรีจะทำการเตรียมพื้นที่โดยเริ่มจากการถางป่าเหล่าของนายจ้างชาวม้ง แล้วทิ้งให้ต้นไม้ที่ถางในพื้นที่นั้นแห้งลงก็จะทำการเผากองไม้ในไร่ โดยมีการทำแนวกันไฟโดยรอบเพื่อป้องกันไฟลามไปไหม้ป่าเหล่าของม้งเจ้าอื่นในพื้นที่ข้างเคียง เมื่อการเผาผ่านไปแล้วก็เหลือพื้นที่โล่งที่เต็มไปด้วยขี้เถ้าจากเศษวัสดุที่จะกลายเป็นปุ๋ยบำรุงดินต่อไป เมื่อพื้นที่โล่งเตียนแล้วก็จะเป็นช่วงเวลาของการขุดดินเพื่อทำให้ดินนั้นร่วนซุยเหมาะในการปลูก ในขั้นตอนนี้ อาจแตกต่างทั้งช่วงเวลาและชนิดของการเตรียมที่ดินให้เหมาะกับพืชที่จะนำมาปลูกด้วย กล่าวคือ หากเป็นแปลงชิง ก็จะใช้การขุดหน้าดินทั่วบริเวณเพื่อนำเหง้าชิงมาปลูกด้วยการฝังกลบในช่วงเดือนเมษายนได้เพราะชิงเป็นพืชที่ทนแล้งได้จึงปลูกได้ก่อน หากเป็นข้าวไร่และข้าวโพดก็จะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายนอันเป็นช่วงเข้าสู่ฤดูฝนและไม่ต้องใช้การขุดดินทั่วบริเวณเหมือนชิง แต่จะใช้วิธีการหยอดเมล็ดข้าวและข้าวโพดลงในหลุมที่ใช้ไม้ปลายแหลมปักลงดินเพื่อทำหลุมขนาด 1 นิ้วไว้ทั่วบริเวณแทน

เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูฝน งานในไร่ก็เปลี่ยนมาสู่การดูแลต้นกล้าแทน โดยชาวม้งจะจ้างแรงงานชาวมลาบรีมาทำจัดวัชพืชอย่างพวกหญ้าต่างๆ ไม่ให้ขึ้นมากคลุมแย่งน้ำและแสงแดดแข่งกับพืชในแปลงเพาะปลูก งานช่วงนี้ก็จะเป็นการถางหญ้าไปเรื่อยๆ โดยในแต่ละแปลงจะทำการถางหญ้าประมาณ 2 ครั้งเพราะต้นกล้าโตพอก็จะไม่ต้องห่วงเรื่องการแย่งแสงแดดจากวัชพืชในแปลงอีกแล้ว ในขณะที่ไม่ต้องมีการรดน้ำพืชในแปลงแต่อย่างใดเพราะชาวม้งใช้แต่ระบบน้ำฝนเท่านั้น

ในการเก็บเกี่ยวพืชนั้นจะแตกต่างกันไปตามแต่ชนิดพืชด้วย โดยช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายนก็จะเริ่มงานขุดชิงมาขาย ในขณะที่ข้าวไร่และข้าวโพดนั้นจะเริ่มเก็บเกี่ยวในช่วงกลางเดือนตุลาคมถึงปลายธันวาคม เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จก็จะเป็นช่วงของการพักที่ดินไว้อันเป็นช่วงฤดูแล้งที่ต้นไม้ในป่าเหล่าจะเตรียมผลัดใบเก่าทิ้งเพื่อรอฝนใหม่ที่กำลังจะมาเยือนในรอบปี

ถัดไปและยังเป็นเวลาเข้าสู่ช่วงปีใหม่ชาวม้งในปลายเดือนมกราคมด้วย โดยชาวม้งจะหยุดงานในไร่นามาจัดงานปีใหม่อันเป็นช่วงเวลาแห่งความมีชีวิตชีวาของชุมชนเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงที่ต้องทำงานหนักมาตลอดทั้งปี โดยลูกหลานที่ออกไปเป็นแรงงานต่างถิ่นและเรียนหนังสือยังต่างจังหวัดก็จะกลับมาในช่วงปีใหม่นี้เช่นกัน

จะเห็นได้ว่า งานในไร่ชาวม้งนั้นจะมีอยู่ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่ช่วงของการถางเผาเพื่อเปิดพื้นที่ป่าเหล่านั้นจะเป็นช่วงทำงานที่หนักมากและต้องใช้เวลาหลายวันเพื่อถางกอไผ่และต้นไม้ในป่าเหล่า แรงงานชาวมลาบรีจึงเป็นที่ต้องการอย่างมากเพราะนอกจากชาวม้งจะต้องรักษาระดับการบริโภคในครัวเรือนด้วยการปลูกข้าวไร่แล้ว ยังต้องมีการเปิดพื้นที่แปลงอื่นอีกเพื่อปลูกพืชเงินสดไปพร้อมกันด้วย ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานชาวม้งรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาก็เลือกจะไปค้าแรงงานยังต่างถิ่นโดยเฉพาะตามจังหวัดใหญ่ๆ อย่างกรุงเทพฯ และเชียงใหม่ มากกว่าที่จะเลือกทำงานเพาะปลูกในท้องถิ่น ดังนั้น ชุมชนชาวม้งจึงมีความต้องการแรงงานชาวมลาบรีเกือบตลอดทั้งปี แต่จะหนักในช่วงของการเตรียมพื้นที่เพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่มีกรอบเวลาของฤดูกาลเป็นเป็นตัวควบคุมการผลิตด้วยแล้ว ทำให้ชาวม้งต้องรู้จักจัดการพื้นที่และแรงงานให้เหมาะสมกับฤดูกาลด้วยไม่เช่นนั้นก็อาจประสบปัญหาในการผลิตจนได้ผลผลิตที่ไม่สมบูรณ์และขายไม่ได้ราคาที่ดีในตลาด เช่น การที่ข้าวเมล็ดลีบ เหง้าขิงไม่ได้ขนาดและข้าวโพดไม่ติดฝักเพราะปลูกช้าเกินไปจนต้นไม้สมบูรณ์เป็นต้น เมื่อการจัดการพื้นที่และแรงงานในการผลิตให้เหมาะสมเป็นเรื่องคอขาดบาดตายของชาวม้ง แล้วชาวม้งจะจัดการกับแรงงานชาวมลาบรีอย่างไร ในขณะที่แรงงานชาวมลาบรีก็เป็นที่ต้องการของม้งหลายคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นชาวม้งบ้านห้วยหยวกและห้วยนาจิวและสิ่งนี้จะเกี่ยวข้องกับ การต่อรองระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ม้งและมลาบรีอย่างไรอีกบ้าง

ชาวม้งห้วยหยวกรายหนึ่ง¹³⁹ บอกกับผู้วิจัยถึงวิธีการจัดการแรงงานเพื่อสามารถรับประกันความมั่นคงในการมีแรงงานชาวมลาบรีมาทำงานในไร่ของตนทันเวลาเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวว่า

“เขาต้องติดก้าไว้ก่อน ถ้าติดไว้แล้ว วันหน้าเขาไปถาม เขาก็ต้องมาทำงานให้เขา แต่ถ้าไม่ติดก้าไว้ก่อนนี้ เวลาเขาไปถามจ้าง ถ้าเขาไม่ยอมมา เขาก็ปฏิเสธเขาได้”

¹³⁹ สัมภาษณ์ นายวินัย แซ่เล่า ชาวม้งบ้านห้วยหยวกและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.

การ “ติดก้า” หรือติดค่า ก็คือ การที่ชาวม้งมักให้ความช่วยเหลือชาวมลาบรียิมสิ่งต่างๆ ไป ในยามขัดสนไม่ว่าจะเป็นอาหาร เงินหรือสิ่งของอื่นๆ สำหรับชาวม้งนั้นถือว่าเป็นการแสดงน้ำใจ ในยามที่ชาวมลาบรียิมขอพึ่งพาอาศัย โดยที่ชาวมลาบรียิมไม่ต้องมีภาระตอบแทนทันทีทันใด ทั้งนี้ เพราะชาวม้งต้องการเก็บการตอบแทนไว้ในช่วงที่เกิดความต้องการแรงงานในการผลิต การติดค่า ก็จะถูกนำออกมาใช้เพื่อสามารถอ้างพันธะการขอใช้แรงงานตามที่ได้สร้างพันธะไว้ก่อนหน้านั้น หรือกล่าวได้ว่า การติดค่าจากความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนจึงเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้าง พันธะชุดรีดแรงงานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ม้งและมลาบรี โดยการแลกเปลี่ยนอันเป็นพันธะ ทางเศรษฐกิจได้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นพันธะทางการเมืองหรือในเชิงอำนาจที่นำไปสู่การบังคับ ควบคุมในแบบนายจ้างกับแรงงาน อันเป็นการปรับเปลี่ยนจากความสัมพันธ์ในแนวระนาบมาสู่ ความสัมพันธ์ในแนวตั้ง โดยชาวมลาบรีก็รับรู้ถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ดีในรูปของ “คะเปิ้ล้ม” หรือการติดค่านี้นี้กับชาวม้งนั่นเอง

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชาวม้งได้หันมาใช้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่ปรับเปลี่ยน เคลื่อนไหวขึ้นลงบนแกนของการชุดรีดและการให้ความช่วยเหลือนั่นเอง โดยเป็นการจัด ความสัมพันธ์ที่มีพลวัตของการชุดรีดตามช่วงฤดูกาลผลิตด้วย กล่าวคือ ในขณะที่ยังไม่มีความต้องการแรงงานในการผลิต เช่น ช่วงพักที่ดินหลังการถางพื้นที่รอให้ไม้แห้งเพื่อจะเผา ช่วงที่ รอให้ผลผลิตเติบโตในช่วงฤดูฝน ช่วงการพักที่ดินหลังเก็บเกี่ยวเสร็จในฤดูแล้งและช่วงปีใหม่ของ ชาวม้ง ความสัมพันธ์ที่ชาวม้งมีต่อชาวมลาบรีก็จะอยู่ในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล แต่ จะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเกิดความต้องการแรงงานในการผลิตอย่างมาก ดังเช่น ช่วงของการเปิด พื้นที่ป่าเหล่า ช่วงเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวผลผลิตจะกลายเป็นช่วงที่เกิดการชุดรีดแรงงานที่ รุนแรงและเข้มข้นมากที่สุด ดังที่พบว่า ช่วงเวลาดังกล่าวนี้ สภาพภายในชุมชนชาวมลาบรีจะเหลือ กลุ่มประชากรนอกวัยแรงงานอย่างเด็กเล็กๆ มากกว่าคนวัยอื่นๆ ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานจะ ไปอยู่และนอนค้างตามไร่ชาวม้งครั้งละหลายๆ วัน บางครอบครัวก็ใช้เวลาเป็นเดือนเพราะต้องไป ทำงานในที่ดินหลายแปลงจากการไปติด “คะเปิ้ล้ม” ไว้กับชาวม้งหลายคนนั่นเอง ทำให้ชุมชน ชาวมลาบรีในช่วงนี้กลายเป็นชุมชนที่เสียบเหงาและวังเวง บ้านแต่ละหลังจะปิดประตูเอาไว้ บางหลังที่พอมีฐานะก็หาซื้อแม่กุญแจมาล็อกประตูบ้านเพื่อเก็บรักษาของมีค่าไว้ในบ้านให้มิดชิด อย่างเช่น บ้านของตาศรี ตาลองและตาเก้อ ขณะที่ครัวเรือนยากจนอย่าง ตาทอง ตายิ่งและตาผัด จะทำเพียงแค่อัดประตูปิดไว้เฉยๆ เท่านั้น

แม้การนำแรงงานชาวมลาบรีมาทำงานตามไร่ ด้านหนึ่งจะเป็นการชุดรีด แต่ด้วยยังมี แรงมุ่มของระบบอุปถัมภ์นั้น นายจ้างชาวม้งจึงยังมีพันธะต้องเลี้ยงดูคนในครัวเรือนแรงงานด้วย

ไม่ว่าในครัวเรือนที่มาทำงานในไร่นั้นจะมีลูกเล็กๆ ที่ทำงานไม่ได้ก็คนก็ตาม นายจ้างมีหน้าที่จัดหาอาหารให้เพียงพอกับการบริโภคของครัวเรือนแรงงาน โดยอาหารที่จัดให้นั้นได้แก่ ข้าว ถั่วลิสง พริก และบางครั้งก็จะมีเนื้อสัตว์บ้าง เช่น ปลา ไข่ไก่หรือเนื้อหมูบ้าง แต่นายจ้างบางคนก็จัดให้เฉพาะข้าว ถั่วลิสงและน้ำมันหมูเท่านั้น ส่วนกับข้าวให้แรงงานหาเอาเองจากในพื้นที่ป่าเหล่า เช่น ปลีและหยวกกล้วย หน่อไม้ ยอดอ่อนของต้น "เท็ด" ที่เป็นพืชจำพวกต้นตาล¹⁴⁰ นายจ้างบางคนก็จะให้ลูกจ้างยืมปืนมาใช้ล่าสัตว์ด้วย ในยามเจ็บป่วยนายจ้างต้องดูแลและพาแรงงานมาหาหมอ บางรายก็ส่งแรงงานมาถึงโรงพยาบาลในตัวจังหวัดน่านด้วย ซึ่งเปรียบได้กับการจัดความสัมพันธ์ในลักษณะของการจัดเตรียมระบบสวัสดิการสำหรับแรงงานรับจ้างนั่นเอง ทั้งนายจ้างยังมีพันธะต้องจ่ายค่าจ้างให้กับแรงงานด้วย โดยค่าจ้างต่อวันเท่ากับ 50-80 บาทสำหรับการจ้างชาวมลาบรี แต่หากชาวม้งจ้างแรงงานชาวม้งด้วยกันเองจะคิด 80-100 บาทต่อวันเพราะไม่ต้องเลี้ยงข้าว¹⁴¹

การนำแรงงานมลาบรีมาทำงานในไร่ ทำให้เกิดสถานการณ์ต่อรองของแรงงานผู้ยากไร้กับนายจ้างด้วย ดังที่ชาวม้งมักพบว่า การนำชาวมลาบรีมาทำงานในไร่นั้นเสียเวลามากกว่าการจ้างแรงงานคนพื้นราบเพราะชาวมลาบรีมักทำงานช้าและใช้เวลาหลายวัน กับการทำงานบางอย่าง เช่น การถางหญ้า ถ้าใช้แรงงานคนพื้นราบและชาวม้ง แม้จะแพงกว่าแต่ก็เสร็จภายในไม่กี่วัน ในขณะที่การจ้างแรงงานชาวมลาบรีใช้เวลาหลายอาทิตย์ โดยนายจ้างชาวม้งจะต้องเสียค่าจ้างรายวันและเลี้ยงอาหารคนทั้งครัวเรือนไปเรื่อยๆ¹⁴² ดังนั้นในช่วงหลังมานี้ ชาวม้งจึงแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการหันมาใช้การเหมาจ่ายแทนการจ้างงานรายวัน โดยคิดจากการทำงานหนึ่งอย่าง เช่น การมาถางป่าเหล่าก็จ่ายหลังละ 1,500 บาท ไม่ว่าจะทำงานกี่วันก็ตาม บางรายก็ใช้ระบบเหมาจ่ายแบบเป็นรายปีด้วยค่าจ้าง 5,000 บาท แต่นายจ้างยังมีพันธะจัดหาอาหารให้กับครัวเรือนแรงงานอยู่เหมือนเดิม โดยการต่อรองความสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า แรงงานไม่ได้เป็นฝ่ายถูกครอบงำอย่างยอมจำนน แต่ยังหันมาต่อรองด้วยการทำงานให้ช้าลงด้วย ดังที่ ลุงปา¹⁴³ กล่าวไว้ว่า "ถ้าเขาจ้างไม่ดี เขาก็ทำงานไม่ดี แบบเดียวกันนะ" แต่นายจ้างก็ไม่ได้ยอมเป็นฝ่ายตั้งรับต่อการต่อรองของแรงงานอย่างนิ่งเฉยเช่นกัน ทำให้เห็นได้ว่า ทั้งนายจ้างและแรงงานต่างก็พยายามปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์กับตนเองด้วยกันทั้งสองฝ่าย

อย่างไรก็ตาม หากเป็นการทำงานจากการติด "คะเปิ้ลัม" นั้น นายจ้างจะไม่มีกรจ่าย

¹⁴⁰ สัมภาษณ์ เด็กหญิงฮ้อด ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2546

¹⁴¹ สัมภาษณ์ นายล่อหล้า แซ่เล้า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2546

¹⁴² สัมภาษณ์ นายฤทธิชัย แซ่เล้า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2546

¹⁴³ สัมภาษณ์ นายอ้ายปา ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2546

ค่าแรงให้กับแรงงานเพราะถือว่าเป็นการมาทำงานเพื่อหักลบกลบหนี้ เมื่อทำงานเสร็จลูกจ้างจึงไม่ได้เงินค่าแรงทั้งยังหมดโอกาสรับสวัสดิการเลี้ยงดูจากนายจ้างด้วย ทำให้มีแรงงานชาวมลฑลบุรีเลือกจะทำงานล่าช้าเพื่อให้ตนมีกินต่อไปเรื่อยๆ แม้จะไม่ได้ค่าแรงก็ตามโดยเฉพาะครัวเรือนที่ต้องไปทำงานชดใช้หนี้ไว้กับม้งหลายคนอย่างครัวเรือนยากจน ก็จะเลือกใช้แนวทางดังกล่าวนี้ ดังเช่นครัวเรือนตาทองที่ไม่ต้องการปลูกข้าวไร่เพื่อเลี้ยงตนเองเพราะทำให้ต้องไปใช้แรงงานและเวลาในการมาทำงานในไร่เพิ่มมากขึ้นไปอีก โดยการรับจ้างไปเรื่อยๆ ก็ทำให้มีอาหารการกินที่อาศัยจากนายจ้างก็เพียงพอสำหรับครัวเรือนแล้ว

ดังนั้น ความเข้มข้นของการต่อรองจากการถูกขูดรีดแรงงานของครัวเรือนยากจนจึงทำได้แค่การใช้คำพูดเสียดสีชาวม้งอย่างเช่น "ม้งนี้ขี้คร้านล้า ใช้แต่แรงคนป่าปลูกข้าว ก็มีกินหมดปี" หรือ "เขากินกำลังเฮา ดูนีหักข้าวโพดนี้ ถึงโน้น ถึงบนโน้น แม้ว (ม้ง) นี้กินกำลังเฮาเนะ" และการทำงานที่ล่าช้า ในขณะที่ยังคงต้องออกไปทำงานในไร่เพื่อชดใช้หนี้ให้กับชาวม้งตามเดิม ในขณะที่สายตาชาวม้งนั้นจะดูแคลนครัวเรือนยากจนชาวมลฑลบุรีที่ไม่ยอมหันมาเพาะปลูกข้าวไร่เลี้ยงตนเองว่า "หมูนีเขาคีคร้าน เขาวรับจ้างไปเรื่อยๆ ก็มีกินแล้ว ไม่ต้องเหนียวทำอะไร ข้าวก็ได้กิน"

แต่ครัวเรือนมีฐานะอย่างครัวเรือนตาศรีก็มีการจัดการกับการถูกขูดรีดแรงงานต่างออกไป โดยครัวเรือนมีฐานะสามารถรับค่าจ้างเพื่อนำมาเลี้ยงชีพได้และยังมีเงินสดมาซื้อสินค้าด้วย ทั้งนี้ที่สำคัญก็คือ การที่ครัวเรือนมีฐานะมีการสะสมทุนและพยายามจัดการกับภาวะการติด "คะเปิ้ลัม" ไม่ให้มีมากจนเกินไปก็ทำให้ครัวเรือนมีเวลาพอไปทำไร่ข้าวเพื่อได้ข้าวมาเลี้ยงตนเองต่อไป นอกจากการปลูกข้าวไร่แล้วบางครัวเรือนอย่างของตาลองก็ขอแบ่งพื้นที่สวนฝักริมห้วยของนายจ้างชาวม้งมาปลูกผักคะน้าและกะหล่ำดอกเพื่อจะไม่ต้องใช้เงินไปซื้อผักจากชาวม้งแต่เพียงอย่างเดียวด้วย การมีที่ดินปลูกข้าวไร่เพื่อเก็บไว้บริโภคได้เองส่วนหนึ่งทำให้ครัวเรือนชาวมลฑลบุรีที่เลือกการปลูกข้าวไร่สามารถลดการพึ่งพิงชาวม้งลงได้บ้าง โดยในชุมชนชาวมลฑลบุรีนั้นจะมีครัวเรือนที่ลุกขึ้นมาหาที่ปลูกข้าวไร่เพียงไม่กี่หลังเท่านั้น อย่างเช่น ตาลอง ตาศรี ตาเก้อ ตาจันทร์ ตาก้อม ตาสมุทร ตาจง ตาซา ตาเล็งและตาประคอง เป็นต้น ดังที่ตาศรี¹⁴⁴ เล่าถึงความจำเป็นในการหันมาปลูกข้าวไร่ของชาวมลฑลบุรีว่า

¹⁴⁴ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลฑลบุรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

“ชาวบ้านเขามีข้าวกิน เขาไม่มี ก็ต้องหากินไปเรื่อยๆ
 ผมก็เคยบอกหมู่พี่น้อง ให้ทำไร่ข้าวบ้าง จะได้ไม่ต้องมีอะไรมาก
 เขาก็ไม่ฟัง”

การปลูกข้าวไร่จึงสะท้อนถึงการจัดการกับความมั่นคงในการยังชีพของผู้ยากไร้ที่หา
 ทางออกแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน เพราะในขณะที่ครัวเรือน
 มีฐานะกลับพยายามหาทางดิ้นรนต่อสู้กับภาวะที่จะนำไปสู่การถูกขูดรีดแรงงานอย่าง “อะไ้ม”
 อยู่ นั่น ครัวเรือนยากจนกลับเลือกอยู่ภายใต้ภาวะ “อะไ้ม” ที่ทำให้ยังคงสามารถรักษาระดับ
 การยังชีพได้ต่อไปเรื่อยๆ แม้จะไม่มีเงินสดอยู่ในมือก็ตาม ดังนั้น ความต้องการที่จะเข้าถึงที่ดินเพื่อ
 นำมาปลูกข้าวไร่ของชาวมลลบุรีจึงแตกต่างกันตามลักษณะการยังชีพของแต่ละครัวเรือนด้วย

แต่การจะเข้าถึงที่ดินเพื่อนำมาปลูกข้าวไร่เลี้ยงตนเองของชาวมลลบุรีนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่ได้มา
 แบบให้เปล่าจากชาวม้ง ทั้งนี้เพราะการที่ชาวม้งจะยอมแบ่งที่ทำไร่ข้าวก็ต่อเมื่อ ชาวมลลบุรีรายนั้น
 ยอมมาช่วยทำงานในไร่ของชาวม้งด้วย นั่นคือ การต่อรองให้ใช้ความสัมพันธ์ในแบบนายจ้างกับ
 ลูกจ้างของชาวม้งด้วย แต่ภายใต้การเป็นแรงงานนั้นก็ทำให้ชาวมลลบุรีเข้าถึงพื้นที่และทรัพยากร
 อื่นๆ จากชาวม้งด้วยเช่นกัน โดยเมื่อได้รับที่ดินจากนายจ้างนั้น ชาวมลลบุรีก็สามารถนำมา
 เพาะปลูกพืชอย่างไรก็ได้โดยนายจ้างจะไม่เข้ามาควบคุมการใช้ที่ดินอันสะท้อนถึงลักษณะ
 สิทธิการใช้ทรัพยากรที่ชาวม้งยอมรับในการใช้ที่ดินของแรงงานมลลบุรี

นอกจากจะเลือกปลูกข้าวไร่และข้าวโพดเพื่อเก็บไว้บริโภคแล้ว ชาวมลลบุรีหลายครัวเรือน
 ยังเลือกแบ่งที่ดินบางส่วนเอาไว้ปลูกพืชเงินสดที่เป็นพืชล้มลุกด้วยด้วยทั้งนี้เพราะการแบ่งให้ใช้
 พื้นที่ของนายจ้างจะให้ได้เพียงฤดูกาลเพาะปลูกปีเดียว เช่นที่ผู้วิจัยได้พบว่า ตาประคอง ตาลอง
 และตาเก๋อได้ปลูกกระชายดำที่ช่วงนั้นราคาดีมาก โดยรับซื้อที่กิโลกรัมละประมาณ 100 บาท
 (ผู้วิจัยสังเกตการณ์ วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2546) และต้ายิ่ง¹⁴⁵บอกกับผู้วิจัยว่า

“ส่วนมากไปทำแฉ้วให้เขาเนื้อ ขอเขาก็แบ่งให้ ไม่มากนัก
 เขาปลูกขิง ปลูกข้าวโพด ข้าวโพดนี้มันเป็นข้าวโพดข้าวเหนียว เขาก็
 ปลูกไว้กิน ไม่ได้ขาย แต่ขิงนี้เขาก็ขาย แต่มันได้ไม่เท่าไร สองสาม

¹⁴⁵ สัมภาษณ์ นายยิ่ง ชาวมลลบุรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ร้อยเท่านั้นนะ ที่มันไม่หลาย อีกอย่างมันไม่ใช่ที่เขาเนอะ มันไม่ใช่ที่
ของเฮา เป็นของเขา ทำมากเขาก็จะว่า"

จึงเห็นได้ว่า ชาวมลาบรีมีการจัดการที่ดินเพื่อทำการผลิตทั้งในรูปแบบการผลิตพืชเพื่อ
ยังชีพและการผลิตพืชเงินสดควบคู่กันไป หากสามารถหาที่ดินขนาดใหญ่พอที่จะทำการผลิตพืชทั้ง
สองรูปแบบ หรือก็คือ การที่นายจ้างยอมแบ่งที่ดินให้เพียงพอต่อความต้องการของแรงงานนั่นเอง
แต่ก็มักพบว่าขนาดพื้นที่ที่ชาวม้งแบ่งให้ชาวมลาบรีทำมักมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก แม้จะปลูก
พืชเงินสดแต่ก็ขายได้เงินมาไม่มากแต่อย่างใด

นอกจากที่ดินแล้ว ภายใต้การเป็นแรงงานที่พึ่งพิงระบบอุปถัมภ์จากนายจ้างชาวม้งนั้น
ชาวมลาบรีก็ยังสามารถเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการผลิตอื่นๆ อีก นั่นคือสิ่งที่ภาษาม้งเรียก "นงเบิ้ล"
หรือพันธุ์ข้าวที่ชาวมลาบรีสามารถนำมาใช้ได้โดยที่นายจ้างชาวม้งไม่มีการเรียกคืนตามหลักการที่
ใช้ในสังคมชาวม้งด้วย ดังที่ในหมู่ชาวม้งด้วยกันนั้น แม้จะมีการติดหนี้กันด้วยสิ่งอื่นๆ แต่สำหรับ
"นงเบิ้ล" หรือข้าวที่เก็บไว้เพาะพันธุ์เพื่อใช้ปลูกในฤดูกาลเพาะปลูกปีถัดไป เมื่อให้ใครไปแล้วจะ
ไม่มีการทวงคืนหรือติดหนี้กัน โดยในระดับทางการแล้ว ไม่มีหลักการอย่างชัดเจนเป็นบทบังคับว่า
ให้ต้องใช้ข้าวคืน แต่ในระดับปฏิบัติแล้ว สามารถจะทำได้กรณีที่ไม่มีการเพียงพอมาทำพันธุ์ก็ใช้วิธี
ไปขอกันได้อีกจากที่ได้สร้างพันธะการแลกเปลี่ยนไปแล้ว ทั้งนี้จึงทำให้ในการผลิตของสังคมม้งมี
การคัดสรรสายพันธุ์ข้าวหลายสายพันธุ์และการยังมีการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวกันได้เรื่อยๆ เมื่อเห็น
ว่าพันธุ์ข้าวของชาวม้งคนอื่น ๆ ให้ผลผลิตที่ดีกว่าของตน¹⁴⁶

แน่นอนหลักการเรื่องข้าวดังกล่าวนี้ก็ทำให้ชาวมลาบรีในฐานะผู้ที่ผันตัวเองมาผลิตข้าวไร่
ก็ได้รับประโยชน์จากหลักการดังกล่าวด้วยเช่นกัน ดังที่ตาศรี¹⁴⁷ กล่าวถึงการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์
ข้าวโดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาว่า ทางศูนย์ฯ ไม่ต้องหามาให้ก็ได้ "เพราะที่นงม้งที่นี้
จะของง่าย ขอใครก็ได้" โดยตาศรีมักไปขอกับชาวม้งบ้านห้วยหยวก คือ นายลอกแก้วกับนายสมชาย
โดยไม่ต้องใช้คืน บางคนก็ต้องคืนบ้างแต่ไม่มากโดยใช้เท่ากับที่ยืมมา เช่น ยืมข้าวมา 2 ถัง เวลา
คืนก็ใช้ข้าว 2 ถังเหมือนกัน แต่ชาวม้งบางคนก็ไม่เอาเลยอย่างเมื่อปีที่แล้ว ตาศรีได้นำข้าวไปปลูก
ในไร่ของชาวม้งที่รับจ้าง เขาก็ได้ถามชาวม้งว่าจะเอาข้าวก็ถึง นายจ้างชาวม้งก็บอกว่า เขาไม่
ต้องการได้ข้าวของตาศรีเพราะเห็นว่าชาวมลาบรีมีข้าวไม่พอกินจึงบอกให้ตาศรีเก็บข้าวไว้ดีกว่า

¹⁴⁶ สัมภาษณ์ นายวินัย แซ่เล้า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2546

¹⁴⁷ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2546

สะท้อนให้เห็นว่า ภายใต้ระบบอุปถัมภ์นั้นก็ยังมียุทธศาสตร์ที่ชาวมลฑลบริจะนำมาใช้ในการเข้าถึงทรัพยากรด้วย

แต่นอกจากการติด “คะเปิ้ล” ด้วยช่องทางการอุปถัมภ์อันสามารถนำไปสู่การขูดรีดแรงงานแล้ว ชาวเมืองบางรายก็หันมาใช้แนวทางการติดค่าหนี้ด้วยความได้เปรียบในฐานะผู้ครอบครองพื้นที่โดยอาศัยการปิดล้อมพื้นที่ โดยเมื่อชาวมลฑลบริเข้ามาใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าเหล่านี้มักปรากฏว่า ชาวเมืองบางรายมักออกมาอ้างการตอบแทนจากการนำทรัพยากรมาใช้ด้วยการขอค่าตอบแทนเป็นเงินและแรงงาน (ดูเพิ่มเติมหัวข้อ 5.1 ในบทที่ 5 และ หัวข้อ 7.2 ในบทที่ 7)

แต่การปิดล้อมพื้นที่ของชาวเมืองในฐานะผู้ครอบครองพื้นที่ก็ถูกท้าทายเช่นกัน นอกจากการเป็นแรงงานที่ทำให้นายจ้างอนุญาตให้ใช้ทรัพยากรในป่าเหล่านี้ได้แล้ว ชาวมลฑลบริก็หันมาต่อรองกับการปิดล้อมพื้นที่ด้วยการอ้างเรื่อง “ลงลัวะ” หรือการเป็นของป่าในภาษามลฑลบริ อันหมายถึง ทรัพยากรที่เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติไม่ได้เกิดจากการเพาะปลูกและเลี้ยงดูของมนุษย์ ดังที่ตาศรี¹⁴⁸ กล่าวถึงการหาของป่าในพื้นที่ไร่ที่ถูกพักไว้ให้เป็นป่าเหล่านี้ว่า

“ถ้าเป็นป่าเหล่านี้เขา อาจจะขูดไม่ได้เพราะว่าเป็นที่ของเขา
 อย่างไม่มีคนไปทำต้องสังเกตเนาะ อย่างป่านี้ไม่มีคนไปทำอะไรแล้ว ป่านี้
 เราจะมาหากิน พวกตุ่น พวกอื่น หรือจะเป็นพวกกลิ่นอะไรก็แล้วแต่
 เราก็หาไป”

การอ้างเรื่อง “ลงลัวะ” ก็ใช้ได้ผลบ้างเพราะชาวเมืองเองก็ใช้หลักการเรื่องของป่านี้อย่างเช่นกัน โดยหลักการนี้อนุญาตให้ผู้คนสามารถเข้ามาใช้ทรัพยากรในป่าเหล่านี้ของคนอื่นได้ เช่น การล่าสัตว์ที่เข้ามาหลบอยู่ตามป่าเหล่านี้อย่างตุ่น อัน นก งู กระจ่างและหริ่ง ในขณะที่พืชอย่างหัวมันป่าที่ชาวเมืองไม่รู้จักกิน ชาวมลฑลบริก็สามารถเข้ามาขูดกินได้ แต่ “ลงลัวะ” จะใช้ไม่ได้กับทรัพยากรที่มีความสำคัญกับการยังชีพของชาวเมืองโดยเฉพาะกับทรัพยากรที่มีค่าในระบบตลาด ไม่ว่าจะเป็นกล้วย หน่อไม้ ต้นไม้ใช้สอยทำฟืนและดอก “ก้ง” ที่นำมาทำไม้กวาด ที่ตลาดรับซื้อ กิโลกรัมละ 10 บาท แม้ไม่ใช่สิ่งที่เมืองปลูกแต่ชาวมลฑลบริก็นำมาใช้ไม่ได้เช่นกัน หากมองในแง่การจัดการทรัพยากรแล้ว สิ่งนี้สะท้อนถึง การใช้การจัดการทรัพยากรที่สามารถเปิดให้มีผู้เข้าถึงทรัพยากรบนพื้นที่ได้มากกว่าปัจเจกเพียงคนเดียวในลักษณะการกีดกันที่ไม่สมบูรณ์ ในขณะที่

¹⁴⁸ สัมภาษณ์ ตาศรี ชาวมลฑลบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

พื้นที่นี้ยังคงอยู่ภายใต้ยอมรับในอำนาจการครอบครองของปัจเจกเจ้าของป่าเหล่า พื้นที่ป่าเหล่าจึงเป็นพื้นที่ซึ่งมีการใช้หลักการเชิงซ้อนที่ยังยืดหยุ่นเปิดให้ผู้คนมีการต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการยังชีพได้บ้างในลักษณะที่ยังคงไม่ก่อการรบกวนพื้นที่จากการพักตัวด้วยการถางและเผาทำลาย

นอกจากป่าเหล่าของชาวม้งแล้ว หลักการกีดกันแบบไม่สมบูรณ์นี้ยังถูกชาวมลาบรีนำมาใช้กับพื้นที่ป่าเหล่าที่รัฐได้กั้นมาให้ชุมชนชาวมลาบรีเก็บไว้เป็นพื้นที่ป่าใช้สอยด้วย ดังที่ตาศรี¹⁴⁹ กล่าวถึงพื้นที่ป่าใช้สอย 150 ไร่ด้านหลังชุมชนชาวมลาบรีว่า

“เดี๋ยวนี้ก็มีกระรอกมาอยู่ 4-5 ตัวละ ผมก็บอกหมู่เด็กว่า
อย่ายิง แต่อย่างถ้าพี่น้องคนม้งเขาจะเข้าไปตัดไม้ไปใช้ ก็ตัดไปเถอะ
ไม่เป็นไร”

แต่นอกจากการอาศัยการจัดการเชิงซ้อนบนทรัพยากรอันทำให้ยังมีความยืดหยุ่นพอที่ทำให้ชาวมลาบรียังสามารถเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมโดยอาศัยการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ตามอำนาจการจัดการพื้นที่และทรัพยากรในป่าเหล่าแล้ว การเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการยังชีพยังขึ้นอยู่กับช่วงเวลาตามสถานการณ์ต่างๆ ของการผลิตด้วย ดังที่ในช่วงที่ชาวมลาบรีว่างเว้นจากการรับจ้างทำงาน ความสัมพันธ์ตามแนวตั้งระหว่างชาวม้งและชาวมลาบรีก็จะกลับมามีความสัมพันธ์ในแนวระนาบแบบการให้ความช่วยเหลือและการเป็นคู่ค้ามากขึ้น ดังเช่นในช่วงฤดูฝนที่มีงานเบาและใช้เวลาสั้นเพียงแค่วันเดียว อย่างเช่น การกำจัดวัชพืชในพื้นที่เพาะปลูกโดยการพ่นยาฆ่าหญ้าคาและการใส่ปุ๋ยเคมีบำรุงพืชและข้าวโพด เมื่อมีเวลาว่างหลายวัน ชาวมลาบรีหลายคนทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะมีเวลาพอที่จะเข้าป่าเพื่อเก็บหาของป่าล่าสัตว์ในแถบภูเข็งเพื่อนำมาขายให้กับพ่อค้าชาวม้ง โดยผลผลิตจากป่าได้แก่ หน่อไม้ ที่จะเก็บได้ประมาณ 2-3 ครั้งในช่วงฤดูฝน โดยพ่อคนกลางชาวม้งให้ราคากิโลกรัมละ 5 บาท บางครั้งชายชาวมลาบรีก็ยิงกระรอกมาขายให้กับชาวม้งในราคาตัวละ 20-30 บาท หรือหนอนไม้ไผ่ก็ขายกิโลกรัมละ 50 บาท

โดยการที่ยังคงสามารถมีช่วงเวลาเก็บหาของป่ามายังชีพและขายให้กับชาวม้งก็ทำให้ชาวมลาบรีลดการพึ่งพาชาวม้งลงได้บ้าง แม้จะไม่มากนักดังที่ผืนป่าในแถบนี้ไม่ใช่ป่าที่อุดมสมบูรณ์แต่อย่างใด รวมทั้งการที่พื้นที่แถบนี้ถูกปิดล้อมด้วยพื้นที่ป่าเหล่าของชาวม้ง การหาของป่า

¹⁴⁹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

มาขายของชาวมลราบรีจึงนอกจะต้องเดินทางไกลข้ามสันเขาสูงใหญ่เข้าสู่เขตป่าสงวนแห่งชาติ แล้ว ก็ยังต้องแข่งขันกับชาวม้งที่ต้องการเข้ามาหาของป่าอย่างหน่อไม้และสัตว์ป่าด้วยเช่นกัน แต่เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้ง การเก็บหาของป่าก็หายากมากขึ้น การที่ไม่ได้ทำงานก็หมายถึง การที่นายจ้างจะไม่มาดูแลเรื่องการกินการอยู่ของครัวเรือนแรงงาน ช่วงนี้ครัวเรือนมลราบรีที่มีเงินพอจะประทังชีวิตด้วยการใช้เงินแลกอาหาร แต่เมื่อไม่มีกินครัวเรือนชาวมลราบรีส่วนใหญ่ที่ยากจนก็มักจะบ่ายหน้าเข้าไปพึ่งพิงชาวม้งที่จะให้ความช่วยเหลือเรื่องอาหารและเงินตราแก่ชาวมลราบรี สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้ความมั่นคงในการยังชีพยังเป็นสิ่งที่ชาวมลราบรียังคงต้องการไม่ว่าวิถีชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่การสร้างความมั่นคงในการยังชีพก็ทำให้ชาวมลราบรีจำต้องพึ่งพาชาวม้งแทนการท่องป่าและนำไปสู่การพยายามจัดการความสัมพันธ์กับชาวม้งในฐานะที่เป็นกลุ่มอำนาจที่ครอบครองพื้นที่ด้วย โดยการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมของกลุ่มอำนาจนั้น กลุ่มชาวมลราบรีก็มีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่อาจแตกต่างกันไปในแต่ละสถานภาพของครัวเรือนมลราบรี

หากมองการต่อสู้ดิ้นรนของชาวมลราบรีในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ที่สัมพันธ์ไปกับการเปลี่ยนแปลงการผลิตนั้น การหันมาใช้ที่ดินปลูกข้าวไร่เพื่อเลี้ยงตนเองของชาวมลราบรี จึงสะท้อนถึง การสร้างความรู้เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง โดยองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรของชาวมลราบรีจึงเป็นสิ่งที่มิพลวัตตามการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในการผลิตด้วย ดังที่เกิดการเพิ่มขึ้นของชุดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ใหม่ในการจัดการทรัพยากร การเพิ่มขึ้นของชุดความรู้ในการผลิตจึงได้ช่วยให้ชาวมลราบรีรับรู้ถึงตัวตนที่มีศักยภาพในการผลิตที่เพิ่มขึ้นของตนเองในวิถีการผลิตใหม่นี้ด้วย จนกลายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่นำมาสู่การช่วงชิงการเข้าถึงทรัพยากรในการผลิตเพื่อรักษาระดับการบริโภคของชาวมลราบรีที่ถูกทำให้กลายเป็นผู้ยากไร้ในบริบทการพัฒนา

แต่ในปฏิบัติการรักษาความมั่นคงในการยังชีพของชาวมลราบรีด้วยการหันมารับแบบแผนทางการผลิตใหม่นั้น ยังจะเห็นถึงสิ่งที่ชาวม้งเองในฐานะผู้ชักนำให้เกิดการเรียนรู้ถึงรูปแบบการผลิตใหม่นั้นอาจไม่เคยคาดคิดมาก่อนเลย ดังที่นับแต่ช่วง พ.ศ. 2519 ที่ชาวม้งพยายามสร้างเงื่อนไขในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จากการแลกเปลี่ยนสิ่งของจากของป่าที่ชาวมลราบรีนำมาแลกแล้วพัฒนามาสู่การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับการทำงานในไร่ของชาวมลราบรีในฐานะแรงงาน จนในปัจจุบันนี้ได้พัฒนาความสัมพันธ์มาสู่การที่ผืนดินในชุมชนชาวม้งก็ได้มีชาวมลราบรีพยายามสร้างช่องทางในการเข้าถึงเพื่อทำการผลิตข้าวไร่เลี้ยงตนเองแทนที่จะรอรับแต่ค่าจ้างและ

อาหารจากนายจ้างเท่านั้น นั่นคือ การที่แรงงานไร้ที่ดินได้ก้าวมาถึงจุดแห่งการต่อรองเพื่อแสวงหาที่ดินทำการผลิตให้กับตนเองและนำไปสู่การปลดปล่อยพันธะแห่งการถูกขูดรีดแรงงานนั่นเอง

ทั้งหมดเหล่านี้ก็คือ ภาพแห่งพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ม้งและมลาปรีที่ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัวตลอดเวลา หากแต่ผันเปลี่ยนตามช่วงเวลาการจัดการพื้นที่และผู้คนในกระบวนการผลิต ทั้งยังแสดงถึงการนำเอาประสบการณ์การเรียนรู้มาใช้ในการต่อรองปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของครัวเรือนชาวมลาปรีอันนำไปสู่การชงชิงการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกันด้วย ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวม้งและชาวมลาปรีจึงมีทั้งด้านของความขัดแย้งและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันปรับเปลี่ยนไปตามการต่อรองความสัมพันธ์ระหว่างกันที่หลากหลายและไม่หยุดนิ่ง

แต่นอกจากการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับชาวม้งมีผลต่อการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมแล้ว การรู้จักจัดการความสัมพันธ์ที่มีต่อองค์กรที่ทำงานด้านศาสนาและการพัฒนาอย่างคริสต์จักรห้วยหยวกก็สามารถสร้างโอกาสให้กับชาวมลาปรีในการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ปิดล้อมด้วยเช่นกัน

8.1.3 องค์กรศาสนา การเข้าถึงทรัพยากรและการต่อรองของชาวมลาปรี

แม้มีชาวมลาปรีมาเข้าโบสถ์บ้านห้วยหยวกแห่งนี้ในทุกวันอาทิตย์ แต่นายสุรพล แก้วตาผู้จัดการโครงการที่ทำหน้าที่เป็นศาสนาจารย์ด้วยก็กล่าวกับผู้วิจัยว่า ในสายตาของเขาแล้วชาวมลาปรียังไม่มีใครที่นับถือศาสนาคริสต์อย่างจริงจังตามแบบคริสตศาสนิกชนทั่วไป แม้ว่าทางโบสถ์จะได้ดำเนินโครงการเผยแพร่ความเชื่อให้กับชาวมลาปรีมาเป็นเวลาเกือบ 3-4 ปีแล้ว แต่ในการดำเนินงานของโบสถ์นั้นได้ดำเนินการเผยแพร่แนวคิดด้านศาสนาควบคู่ไปกับแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ แยกออกเป็น 4 แผนงานได้แก่ แผนงานด้านเศรษฐกิจและการศึกษา แผนงานด้านสุขภาพ แผนงานด้านจิตวิญญาณและแผนงานด้านสังคม โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนาทรอันเป็นองค์กรด้านคริสต์ศาสนาคอยสนับสนุนเงินทุนในการทำกิจกรรมของโบสถ์และโครงการพัฒนาชุมชนชาวมลาปรีด้วย

โดยการดำเนินโครงการนั้น ได้มีการแต่งตั้งคนในชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมด้วย นั่นทำให้ตาศรีในฐานะผู้นำชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการพัฒนาของโบสถ์ด้วย แต่การช่วยเหลือชาวมลาปรีขององค์กรทางคริสต์ศาสนาอาจไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักในการนำชาวมลาปรีเข้าสู่

การผลิตเพื่อพึ่งตนเองในรูปของการมีที่ดินปลูกข้าวไร่ที่เพียงพอต่อชุมชน¹⁵⁰ แม้ว่าจะมีลุงคำ ศาสตราจารย์ชาวเยอรมันเข้ามาช่วยเหลือเรื่องการเพาะปลูกข้าวด้วยการสนับสนุนข้าวและปุ๋ยเคมี แต่การสนับสนุนหลักนั้นก็คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศาสนาเป็นสำคัญและการมีอาหารทานในโบสถ์ ดังที่ในบริเวณโบสถ์ห้วยหยวกนั้น ได้มีการจัดสร้างบ่อเลี้ยงปลาตกเพื่อนำมาทำเป็นโครงการอาหารกลางวันให้กับชาวมลาบรีที่มาร่วมกิจกรรมในทุกวันอาทิตย์ มีการทำโครงการสอนหนังสือให้รู้จักอ่านเขียนตัวอักษรไทยเป็นคำในภาษามลาบรีและมีการจัดฉายสื่อวีดิทัศน์เกี่ยวกับสังคมภายนอก จึงทำให้ทุกวันอาทิตย์มีความสำคัญกับแรงงานชาวมลาบรีด้วย โดยในด้านหนึ่งนั้นโบสถ์ได้เข้ามาเป็นหน่วยทางสังคมที่จะลดการพึ่งพิงข้าวมั่งลงได้บ้าง ดังที่ความช่วยเหลือจากโบสถ์นั้นไม่มีการนำกลับมาเรียกร้องเป็น “คะเปิ้ลัม” ในอีกด้านอันสัมพันธ์กับชีวิตของแรงงานก็คือ การที่ถือวันอาทิตย์เป็นวันพักผ่อนและหยุดงานเพื่อเข้าโบสถ์ของคริสตศาสนิกชน เรื่องนี้กลายเป็นประเด็นขัดแย้งระหว่างแรงงานชาวมลาบรีกับนายจ้างชาวมั่งอยู่บ้างเพราะทำให้งานในไร่ล่าช้าออกไป แต่ภายหลังก็ยอมกันไปเมื่อเห็นว่าไม่สามารถตัดทานให้แรงงานชาวมลาบรีหยุดทำงานเพื่อมาร่วมกิจกรรมที่โบสถ์ในวันอาทิตย์¹⁵¹ แต่ก็เป็นเฉพาะแรงงานที่หันมาถือคริสต์เท่านั้น ในครัวเรือนที่ไม่ต้องการถือคริสต์อย่างเช่น ตาลองและตาเล้ง ก็จะไม่หยุดพักการทำงานในวันอาทิตย์แต่อย่างใด

ด้วยการที่ความสัมพันธ์กับโบสถ์ที่ไม่นำไปสู่ “คะเปิ้ลัม” อันเป็นความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การถูกขูดรีดแรงงาน ชาวมลาบรีอย่างตาศรีจึงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนายศรีศรี พระคุณอนันต์ ชาวมั่งผู้ก่อตั้งโบสถ์คริสต์จักรบ้านห้วยหยวกด้วย โดยบางคนก็เห็นว่า โบสถ์ได้ใช้สิ่งต่างๆ ชักจูงให้ชาวมลาบรีเข้าโบสถ์ ดังเจ้าของกิจการท่องเที่ยวรายหนึ่งที่ได้ติดลูกทัวร์ชาวต่างชาติมาเที่ยวที่ชุมชนชาวมลาบรีเป็นประจำกล่าวอย่างวิตกกังวลให้ตาศรีฟังว่า ชาวมลาบรีเข้าโบสถ์กันมากขึ้นเพราะถูกหลอกล่อ ตาศรี¹⁵² จึงกล่าวขึ้นมาว่า “ไม่ใช่เขามาหลอกหมูเฮาไป หมูเฮาไปกันเอง” สะท้อนถึงการเลือกกำหนดความสัมพันธ์ที่ชาวมลาบรีมีต่อองค์กรด้านศาสนานั้นก็มีการชิงวัดผลประโยชน์จากการพัฒนาความสัมพันธ์กับโบสถ์เช่นกัน การต่อรองกับองค์กรพัฒนาเอกชนของชาวมลาบรีจึงอยู่บนการต่อรองความสัมพันธ์ในแนวระนาบที่ต่างไปจากการต่อรองความสัมพันธ์ที่มีต่อรัฐและ

¹⁵⁰ การเข้าถึงที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูกที่เพียงพอตลอดทั้งปีนี้ สามารถเห็นได้จากการใช้ที่ดินของชาวมลาบรีที่จังหวัดแพร่ในโครงการพัฒนาของมิชชันนารีที่มีนายบุญยืน สุขเสน่ห์ ดูแลโครงการบ้านห้วยฮ่อม

¹⁵¹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2546

¹⁵² สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

ชาวม้งที่มักเป็นการต่อรองในแนวตั้งที่แสดงการควบคุมของอำนาจมากกว่า ไม่แปลกใจหากจะเห็นว่า นอกจากเด็กๆ ที่มาเรียนพระคัมภีร์แล้ว ลุงป้าและยายป่าง ชาวมลาบรีที่มีอาวุโสที่สุดในชุมชนชาวมลาบรี แม้จะไม่ได้ศรัทธาใน “ตาผู้สร้าง” หรือพระผู้เป็นเจ้าของ แต่ก็มาโบสถ์ในทุกวัน อาทิตยเพื่อรับอาหารและสิ่งของที่ไม่มีใครติดเป็น “คะเปิ้ลัม” สำหรับชาวมลาบรีด้วย

แต่นอกจากอาหารและของใช้ เช่น สมุด ดินสอ เสื้อผ้าและการจัดหาวัสดุสร้างห้องส้วมให้กับชุมชนชาวมลาบรีแล้ว ชุมชนชาวมลาบรียังได้รับการจัดหาที่ดินขนาดประมาณ 5 ไร่ที่เป็นของนายศรศิริด้วย โดยเป็นที่ดินที่นายศรศิริตั้งใจจะให้ชาวมลาบรีเก็บไว้ปลูกข้าวไร่เพื่อสามารถมีข้าวไว้บริโภคเองจนลดการติดหนี้กับชาวม้งให้น้อยลง แม้จะต้องสูญเสียที่ดินปลูกข้าวไร่ของเขาไป แต่นายศรศิริก็มีที่ดินเหลืออยู่โดยเป็นแปลงนาดำที่ให้ผลผลิตดีแห่งหนึ่งในที่ราบเล็กๆ ระหว่างหุบเขาที่เหมาะสมต่อการทำน่าน้ำตามากกว่าการที่มีลำห้วยหยวกไหลผ่าน โดยการยกที่ดินแปลงอื่นที่อยู่บนภูเขาดังกล่าวให้กับชาวมลาบรีไว้ปลูกข้าวไร่ก็ทำให้แรงงานชาวมลาบรีสามารถเข้าถึงที่ดินได้โดยไม่ต้องใช้เฉพาะแต่ช่องทางที่เป็นแรงงานของชาวม้งเท่านั้น จึงเห็นได้ว่า ในขณะที่ชาวมลาบรีสามารถเข้าถึงที่ดินเพื่อการผลิตจากการที่ชาวม้งจำเป็นต้องใช้แรงงานชาวมลาบรี ความต้องการเผยแพร่ศาสนาของโบสถ์คริสต์จักรห้วยหยวกด้วยการให้ความช่วยเหลือจนเชื้อชุมชนชาวมลาบรีก็เป็นเงื่อนไขที่นำมาสู่การเข้าถึงที่ดินของชาวมลาบรีเช่นกัน

ดังนั้นในปัจจุบันนี้ ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกจึงมีที่ดินปลูกข้าวไร่ในสองลักษณะด้วยกัน ที่ดินแบบแรกก็คือ ที่ดินได้จากการแบ่งให้ทำของนายจ้างชาวม้งโดยเป็นที่ดินที่ได้มาด้วยการผูกตนเองเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในไร่ชาวม้ง ดังนั้นภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ที่ดินผืนนี้ก็จะกลับคืนเป็นของนายจ้างชาวม้งตามเดิมอันเป็นลักษณะของการต่อรองกันในระบบอุปถัมภ์ที่ทำให้แรงงานชาวมลาบรีได้รับสิทธิการใช้ทรัพยากรแบบชั่วคราวโดยการใช้สิทธินี้จะหมุนเวียนไปตามพื้นที่และรอบการผลิตในหนึ่งปี แตนนอกจากที่ดินในลักษณะแบ่งให้ใช้แบบชั่วคราวอันเกิดขึ้นในระบบอุปถัมภ์ระหว่างชาวม้งและชาวมลาบรีแล้ว ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกก็ยังมี การเข้าถึงที่ดินเพื่อการปลูกข้าวไร่ในลักษณะที่ต่างไปจากจากแบบแรก กล่าวคือ จะไม่มีการหมุนเวียนไปตามรอบการผลิต ไม่มีการคืนที่ดินภายหลังการเก็บเกี่ยวเสร็จและไม่มีการจ่ายค่าเช่าใช้พื้นที่ด้วย โดยที่ดินแบบที่สองนี้ก็คือ ที่ดินที่ได้รับจากแบ่งให้เป็นของชาวมลาบรีโดยตรงจากเดิมที่เป็นของชาวม้งที่นับถือศาสนาคริสต์ในบ้านห้วยหยวกและอดีตผู้ใหญ่บ้านห้วยหยวกใน ปี พ.ศ. 2544 นั่นก็คือ นายศรศิริ นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีที่ดินที่ได้มาโดยไม่ต้องเป็นแรงงาน แต่ด้วยขนาดประมาณ 5 ไร่จึงเป็นปริมาณที่ไม่เพียงพอการผลิตข้าวไร่เลี้ยงคนในชุมชนชาวมลาบรี นั่นทำให้ชาวมลาบรียัง

จำเป็นต้องออกมาเป็นแรงงานรับจ้างให้กับชาววังในการหาเลี้ยงชีพต่อไป หรือก็คือ การผูกตนเองกับระบบอุปถัมภ์ของชาววังก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการผลิตของชาวมลฑลและเป็นด้านหลักของการยังชีพในปัจจุบัน แต่อาจจะแตกต่างกันอยู่บ้างตามสภาพของแต่ละครัวเรือนดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้

นอกจากจะต้องปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจภายนอกชุมชนแล้ว ชาวมลฑลก็ยังมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในชุมชนด้วย โดยผู้วิจัยได้อธิบายถึงการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของผู้คนภายในชุมชนชาวมลฑลที่บ้านห้วยหยวก ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนชาวมลฑลก็ไม่ได้มีอะไรกับปัญหาที่รุมเร้าเข้ามาในการดำเนินชีวิต แม้จะกลายเป็นผู้ยากไร้ที่ถูกปิดล้อมด้วยกลุ่มอำนาจภายนอกนั้น คนในชุมชนก็ยังพยายามจัดการกับปัญหาที่เข้ามาในชีวิตของตนแตกต่างหลากหลายอันทำให้เห็นว่า ชุมชนไม่ใช่กลุ่มก้อนเดียวกันแต่ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่มาอยู่รวมกันและมีการต่อรองกันด้วย ดังจะให้เห็นต่อไป

8.2 การต่อรองระหว่างชาวมลฑลภายในชุมชน

ภายหลังการตั้งถิ่นฐานเป็น "ชุมชนตองเหลือง" บ้านห้วยหยวกนั้น ชาวมลฑลยังคงเผชิญหน้ากับแรงกดดันในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นภาวะที่ความเป็นปัจเจกสูงขึ้นจากการที่แต่ละครัวเรือนได้ถูกกลายเป็นหน่วยทางสังคมที่โดดเดี่ยวอยู่กลางไร่ ผู้คนต่างต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดมากขึ้นในฐานะแรงงานรับจ้าง ในขณะที่ความเป็นเครือญาติอันเป็นสถาบันทางสังคมก็ถูกทำให้อ่อนพลังลงจนไม่อาจช่วยผู้คนแบ่งเบาภาระที่เคยช่วยให้ผู้คนเกิดความมั่นคงในการผลิตและการยังชีพจากเดิมที่สามารถใช้ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติระดมความร่วมมือในการผลิตและร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ในทรัพยากรที่ค้ำึงถึงคุณค่าต่อส่วนรวม ตลอดจนความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและการถูกปิดล้อมด้วยกลุ่มอำนาจและระบบตลาดที่ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์มลฑลบริตกเป็นสินค้าในการท่องเที่ยว ท่ามกลางแรงกดดันต่างๆ เหล่านี้ ผู้คนในชุมชนชาวมลฑลก็จะจัดการกับการปัญหาในชีวิตของตนอย่างไรเพื่อทำให้แรงกดดันจากปัญหานั้นอ่อนอำนาจลงมาได้บ้างและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้เกิดการต่อรองปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กันภายในชุมชนนั้น จะส่งผลต่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนในชุมชนอย่างไรบ้าง ต่อประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยได้พยายามแสดงให้เห็นใน 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

8.2.1 การผลิตที่แตกต่างและการต่อรองของผู้ยากไร้ภายในชุมชน

นอกจากการพึ่งพิงผลผลิตจากเก็บของป่าล่าสัตว์อันสะท้อนถึงการจัดการทรัพยากรตามประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับป่าที่มีมานานแล้ว ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า สังคมชาวมลฑลก็ยัง

ได้เรียนรู้การเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์อันสะท้อนการจัดการทรัพยากรตามรูปแบบสังคมเกษตรกรรมหลังจากที่ชาวมลาบรีได้ผันตัวเองมาเป็นแรงงานรับจ้างในไร่ชาวม้ง การเรียนรู้ดังกล่าวทำให้ชุมชนชาวมลาบรีเกิดการรับรู้ถึงตัวตัวตนที่มีศักยภาพที่จะพึ่งตนเองในบริบทใหม่ได้บ้าง ภายหลังจากที่ต้องพึ่งพิงสังคมภายนอกอย่างชาวม้งและคนเมืองพื้นราบเป็นด้านหลักของการยังชีพมานานจนนำไปสู่การถูกขูดรีดแรงงานภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นในปัจจุบันนี้ จึงเห็นได้ว่ามีชาวมลาบรีหลายครัวเรือนได้เริ่มหันมาทำการเพาะปลูกเพื่อหาเลี้ยงตนเองจากผลผลิตที่ได้จากใน "ระหมาบ" หรือในพื้นที่ไร่ด้วยแนวความคิดที่ว่า หากไม่เริ่มผลิตข้าวให้ตนเองมีกินก่อน คนในครอบครัวก็จะเดือดร้อนในวันข้างหน้าเมื่อไม่ได้ทำงานในไร่ก็จะมีอาหารมากิน ในขณะที่เจ้าของที่ดินชาวม้งสามารถเก็บเกี่ยวข้าวไร่เพื่อบริโภคตลอดทั้งปี ชายชาวมลาบรีอย่างตาศรีจึงได้หันมาปลูกข้าวไร่บนที่ดินที่ชาวม้งแบ่งให้ ดังที่ตาศรี¹⁵³ กล่าวว่า

"คือผมคิดว่าถ้าผมไม่ทำ อนาคตข้างหน้าลูกหลานผม ภรรยาผมอาจจะลำบาก ถ้าไม่ทำก็คงจะไม่มีกิน คือ ถ้าผมทำแล้วมีข้าว วันหลังถ้าผมมีข้าวแล้ว ไปฮับจ้างก็คงจะดีกว่า ถ้าหากผมจะไปทำกับพี่น้องคนม้ง ทำไปตลอด ... ชาวนบ้านเอามาใช้ ผมอาจจะต้องหมุนตัวทำงาน ไม่ได้ทำงานของตนเองนะ เพียงแต่ไปทำงานให้เขาเขาได้ ผมไม่ได้ ผมได้แค่ข้าวที่เขาให้ผมเพียงสองกระสอบนะ (ข้าวที่เลี้ยงขณะไปรับจ้างทำไร่) แต่เขานี้อาจจะได้เยอะกว่า อย่างน้อยก็สามสิบสี่สิบกระสอบ ผมได้แค่ไม่กี่กระสอบ ผมจึงคิดว่า เอายังไงผมก็จะต้องทำดูเพราะว่าลูกหลานผมก็มี ครอบครัวผมก็มี ผมต้องทำ"

ด้วยศักยภาพที่เพิ่มขึ้นตามประสบการณ์การเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากร ชาวมลาบรีในพื้นที่บ้านห้วยหยวกในปัจจุบันสามารถเข้าถึงพื้นที่เพาะปลูกในสองลักษณะ ประเภทแรกคือที่ดินอย่าง "ระหมาบแก้วหระ" หรือพื้นที่ไร่ของคนภายนอกที่ได้ด้วยสายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ อันสะท้อนถึงอำนาจการจัดการพื้นที่นั้นยังคงอยู่ใต้การควบคุมจัดการของคนภายนอกและเมื่อใช้เพาะปลูกเสร็จแล้วที่ดินจะกลับคืนสู่มือคนนอก หรือก็คือ การเข้าถึงทรัพยากรเพียงการขอใช้ชั่วคราวเท่านั้น

¹⁵³ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ในขณะที่ต่างไปจากที่ดินเพาะปลูกประเภทที่สองอย่าง "ระหมาบมล่า" หรือพื้นที่ไร่ของชาวมลาบรีที่ชาวมังที่ก่อตั้งโบสถ์คริสต์จักรห้วยหยวกยกให้ชาวมลาบรี การเรียกที่ดินประเภทนี้ว่า "ระหมาบมล่า" จึงสะท้อนถึงการรับรู้อำนาจการจัดการพื้นที่ด้วยตนเองของชาวมลาบรี เมื่อใช้เสร็จผืนดินนี้ก็จะยังคงเป็นชาวมลาบรีที่ครอบครองต่อไปได้

นอกจากนิยามสิทธิบนทรัพย์สินจะแตกต่างกันแล้ว ทั้ง "ระหมาบแก้วหระ" และ "ระหมาบมล่า" ยังมีการจัดการที่ดินที่ต่างกันไปด้วย เพราะในขณะที่ที่ดินแบบแรกนั้นยังคงต้องหมุนเวียนไปใช้พื้นที่อื่นๆ ตามระบบการหมุนเวียนพื้นที่เพาะปลูกของชาวมังห้วยหยวก แต่ที่ดินแบบหลังกลับไม่มีการหมุนเวียนพื้นที่แต่อย่างใด เนื่องจากการมีพื้นที่จำกัดอยู่เพียงที่เดียวเท่านั้น แต่ที่สำคัญก็คือ การจัดการ "ระหมาบมล่า" นี้ยังมีข้อแตกต่างด้วยการหันมาใช้รูปแบบการจัดการที่ผสมผสานทั้งความรู้ในการจัดการที่ดินแบบชาวมังและความรู้ในการจัดการแบบเกษตรแผนใหม่ที่อิงกับความรู้สมัยใหม่ กล่าวคือ การเพาะปลูกพืชยังคงเป็นรูปแบบชาวมังที่ใช้การหยอดหลุมตลอดถึงการดูแลรักษาต้นกล้าจนถึงการเก็บเกี่ยวที่ต่างก็ได้ทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียวและข้าวเหนียวแดงเช่นกัน แต่ที่แตกต่างออกไปคือ การจัดการพืชบนผืนดินโดยการปลูกแนวกระถินมะแฮะด้วย โดยพืชอย่างกระถินมะแฮะนี้มีทั้งทางราชการโดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านและองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างองค์กรด้านคริสต์ศาสนาจากต่างประเทศได้ส่งเสริมให้นำมาปลูก จึงทำให้ชาวมลาบรีได้เรียนรู้ถึงประโยชน์ของการใช้พืชบำรุงรักษาที่ดินเพราะแนวกระถินช่วยลดความชันของที่ดินบนภูเขาและสามารถดักตะกอนดินที่มีคุณภาพให้อยู่ในพื้นที่ตลอดจนใบกระถินยังช่วยเพิ่มความสมบูรณ์ให้แก่ดินด้วย¹⁵⁴

"ระหมาบมล่า" นอกจากแสดงถึง การมีอำนาจจัดการที่ดินของชาวมลาบรีและการผสมผสานความรู้ในการจัดการที่ดินด้วยการจัดทำแนวกระถินมะแฮะแล้ว ผืนดินนี้ยังมีการให้ความหมายที่ก่อให้เกิดการจัดความสัมพันธ์บนพื้นที่และทรัพยากรระหว่างชาวมลาบรีด้วยกันด้วย นั่นคือ ที่ดินผืนนี้ได้กลายมาเป็นสมบัติส่วนรวมของคนในชุมชนชาวมลาบรี ดังที่ชาวมลาบรีได้นิยามที่ดินผืนนี้อีกว่าเป็น "ระหมาบดูมาบอน" หรือไร่สวนกลางที่เรียกร้องให้คนในชุมชนแสดงบทบาทในการร่วมมือกันในการผลิต แม้ว่าแต่ละคนจะยังมีงานรับจ้างที่ต้องไปทำแต่เมื่อพอมีเวลารว่างก็มาช่วยกันทำ โดยเป็นลักษณะการเอามือกัน แม้ว่าครัวเรือนมีฐานะอย่างตาศรี (เพียงรายเดียว) บางครั้งก็จ้างชาวมลาบรีที่ยากจนมาทำงานไร่ด้วยค่าแรงเท่ากับที่ชาวมังให้มา โดยตาศรี¹⁵⁵ กล่าวว่า

¹⁵⁴ สัมภาษณ์ นายก่อม ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547

¹⁵⁵ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

“ถ้าเขามีนงาน ผมก็อาจจะไปช่วยเขา บางทีเขามีนงานแต่ไม่มีใครไปช่วยนะ ก็อาจจะมียู่ไปช่วยสักวันสองวัน ถ้าผมมีงานผมก็ออกไปทำงานของผม สักกระยะหนึ่งถ้าเขาทำเสร็จแล้ว เขาก็มาช่วยผมอีกก็เหมือนกัน ก็แบบว่าแลกเปลี่ยนกัน เขามีมือกัน...บางครั้งเขามาช่วยผมทำงานเนาะ คือผมไม่มีโอกาสจะได้ไปช่วยเขา อย่างแบบผมมีตั้งค์ คนนี้มาช่วยผม แต่ผมไม่ได้ไปใช้มือเขา ผมมีตั้งค์แล้วผมไม่อยากจะไปช่วยเขา ผมก็เอาเงินคืนให้เขาไปซื้อแล้วแต่เขา”

เมื่อได้ร่วมมือกันตามนิยามพื้นที่ที่เรียกร่องการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ดังนั้น ภายหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจึงมีความชอบธรรมตามนิยามของพื้นที่และทรัพยากรในการกระจายผลผลิตข้าวไร่ให้กับทุกคนในชุมชน ดังที่ต่าย¹⁵⁶ กล่าวถึงข้าวจากไร่สวนกลางนี้ได้ทำการแบ่งให้ทุกครัวเรือนแม้ไม่ได้มาร่วมทำด้วยกันทุกครัวเรือนว่า

“เขาไปทำไร่สวนรวมเนื้อ ได้ข้าวมา 10 กว่ากระสอบ เขาก็แบ่งเป็นข้าวเปลือก ถ้าไปสีมาแล้ว เขาก็แบ่งเป็นข้าวสาร แบ่งหมดทุกบ้าน”

อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้ทราบแล้วว่า ข้าวในไร่สวนกลางนี้เมื่อได้มาก็จะทำการแบ่งไปให้ทุกครัวเรือน แต่ชาวมลราบรีที่ใช้แรงงานของตนไปทำไร่ข้าวฝืนนี้ก็เห็นว่าเป็นการไม่ยุติธรรมเพราะบางคนก็ไปบ้าง บางคนก็ไม่ไปบ้าง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2547 มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการไร่สวนกลางจากที่ผ่านมา “ระหมาบดูมาบอน” ถูกปรับเปลี่ยนการจัดการพื้นที่มาเป็น “ระหมาบเดอะมอย” หรือไร่ที่ต่างคนต่างทำอันเป็นนิยามพื้นที่ที่ให้อำนาจกับปัจเจกในการจัดการทรัพยากร กล่าวคือ เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวมาแล้ว ข้าวเปลือกจะยังคงถูกเก็บไว้ตามครัวเรือนที่ไปทำไร่ของตน การปรับเปลี่ยนนิยามต่อพื้นที่ดังกล่าวจึงสะท้อนถึงการที่ผู้คนก็มีการต่อรองกับโครงสร้างสังคมด้วย ดังที่การแบ่งปันทรัพยากรที่มีจำนวนมากในสังคมชาวมลราบรินั้นมักมีทิศทางที่ให้มีการกระจายไปสู่ทุกคนดังที่ได้เห็นจากเรื่องของการแบ่งเนื้อสัตว์ใหญ่ไปสู่ทุกครัวเรือนไม่ว่าจะมีส่วนร่วมออกไปทำการผลิตหรือไม่

¹⁵⁶ สัมภาษณ์ นายยัง ชาวมลราบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า คนมีฐานะในชุมชนมลาบรีก็พยายามหลบเลี่ยงการแบ่งปันทรัพยากรอันเป็นกฎเกณฑ์อย่างหนึ่งที่สังคมมลาบรีใช้ในการจัดการทรัพยากรเช่นกัน ดังที่ในปี พ.ศ. 2547 นี้ "ระหมาบดูมาบอน" ได้ถูกแบ่งซอยออกให้เป็นที่ดินอีกหลายผืนโดยมีครัวเรือนไม่มากนักที่ได้ที่ดินไว้ปลูกข้าวไร่ที่เล็กลงนี้ เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเปลือกเสร็จแล้วจึงนำมาเก็บไว้ที่บ้านของตน โดยมีครัวเรือนที่ทำไร่ข้าวในพื้นที่ 5 ไร่ที่ยกให้ชาวมลาบรีดังต่อไปนี้

ตาราง 8.1 ปริมาณข้าวที่เก็บจาก "ระหมาบมลา" ในแต่ละครัวเรือน พ.ศ. 2547

ครัวเรือน	ปริมาณข้าวเปลือก (กระสอบ)
1. ตาศรี	16
2. ตาเก้อ	16
3. ตาจง	6
4. ตาสุมุทร	6
5. ตาธง	9
6. ตาก้อม	6

ในขณะที่ยังมีครัวเรือนชาวมลาบรีอื่นๆ อีกที่ออกไปทำไร่ให้ชาวม้งแล้วนายจ้างยอมแบ่งที่ดินให้ใช้เพาะปลูกข้าวไร่ จากเดิมที่เรียกไร่แบบนี้ว่า "ระหมาบแก้วหระ" นั้นเมื่อนำมาผลิตที่ผืนนี้ก็เข้ากับลักษณะ "ระหมาบเดอะมอย" เช่นกัน เพราะใช้แต่แรงงานในระดับครัวเรือนไปทำการผลิตเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็มีกรรมนำมาเก็บไว้ในบ้านของตนไม่ได้แบ่งเป็นสมบัติของส่วนรวมของชุมชนแต่อย่างใด ดังมีครัวเรือนที่ได้รับที่ดินแบ่งจากชาวม้งมาเพาะปลูกใน ปี พ.ศ. 2547 ดังต่อไปนี้

ตาราง 8.2 ปริมาณข้าวที่เก็บจาก "ระหมาบแก้วหระ" ในแต่ละครัวเรือน พ.ศ. 2547

ครัวเรือน	ปริมาณข้าวเปลือก (กระสอบ)
1. ตาลอง	23
2. ตาเล้ง	8
3. ตาซา	15
4. ตาประคอง	11

แต่ทุกครัวเรือนที่สามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้มานี้ก็แสดงถึงสถานภาพอย่างหนึ่งในสังคมชาวมลราบรีนั่นคือ การเป็นครัวเรือนที่สามารถลดการพึ่งพิงข้าวมั่งได้ในระดับหนึ่งเพราะสามารถใช้ข้าวที่มีอยู่ในการบริโภคของครัวเรือน ข้าวจึงสะท้อนสถานภาพครัวเรือนเหล่านี้ในฐานะครัวเรือนที่มีกินและไม่มี "คะเปล์ม" มากจนท่วมหัวเหมือนครัวเรือนที่ไม่ได้เพาะปลูกข้าวไรท์กลายเป็นครัวเรือนยากจนที่สุดในชุมชน แต่ส่วนใหญ่เกือบทุกครัวเรือนก็มีปัญหาเรื่องอาหารการกินทั้งนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เกือบทุกครัวเรือนมีสภาพยากจนที่ยังต้องพึ่งพิงการทำงานรับจ้างเป็นหลักโดยเฉพาะครัวเรือนที่ไม่ได้เพาะปลูกเลี้ยงตนเองก็จะพึ่งพิงการรับจ้างและมีปัญหาเรื่อง "คะเปล์ม" มากกว่า

แต่อย่างไรก็ตาม ไร่ว่าครัวเรือนยากจนจะยอมจนอย่างดักดานโดยไม่ลุกขึ้นมาช่วยเหลือตนเองให้มีกินได้บ้าง ดังที่ครัวเรือนยากจนมักใช้วิธีการไปช่วยงานแลกข้าวในไร่ของครัวเรือนมีฐานะบ้าง โดยเป็นงานเบาที่ใช้เวลาไม่นานประมาณ 2-3 วันก็เสร็จเพราะยังมีภาระที่ต้องไปใช้แรงงานในไร่ชาวมั่งอีกหลายแปลง อย่างเช่น การไปช่วยปลูกข้าวโดยการทำหลุมและหยอดเมล็ดข้าวลงไปและการถอนหญ้าในไร่ข้าว เป็นต้น แม้ครัวเรือนยากจนจะได้แบ่งข้าวไม่มากมานัก แต่ยุทธวิธีต่อรองแบบนี้ทำให้เมื่อถึงเวลาครัวเรือนมีฐานะได้ข้าวมากก็จะนำมาแบ่งปันกับครัวเรือนยากจนบ้าง นอกจากการที่ครัวเรือนที่มีข้าวจะแบ่งปันข้าวให้ครัวเรือนยากจนมาบริโภคเป็นมือๆ ไปโดยอาศัยความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ดังเช่นครัวเรือนตามัด ตายิ่ง ตาทอง ลุงปลาและตาเซ็ง

แม้ว่าชาวมลราบรีบางคนจะสามารถเข้าถึงที่ดินเพื่อการเพาะปลูกได้ หากพิจารณาจากปริมาณข้าวที่ได้ในพื้นที่เพาะปลูกนั้น นอกจากจะเห็นได้ว่าปริมาณข้าวในพื้นที่ "ระหมากแก้วหระ" จะมีปริมาณมากกว่า "ระหมากบล่า" อันเนื่องมาจากขนาดที่เล็กกว่าจากการแบ่งซอยพื้นที่ออกให้กับครัวเรือนที่ต้องการพื้นที่เพาะปลูกและการปลูกข้าวซ้ำบนที่ดินเดิมจนดินขาดความสมบูรณ์แล้ว ปริมาณข้าวที่แต่ละครัวเรือนได้มาก็ไม่สามารถใช้บริโภคได้พอตลอดทั้งปี ข้าวเปลือก 1 กระสอบเมื่อนำไปสีแล้วจะได้ข้าวสารเท่ากับ 1 ถังกว่าๆ โดยข้าวหนึ่งถังนั้นจะใช้บริโภคได้ประมาณ 10 วันจากการที่แต่ละครัวเรือนมีลูกมาก จึงเท่ากับว่า แม้แต่ครัวเรือนที่ได้ข้าวมากที่สุดในชุมชนอย่างครัวเรือนตาลองที่ได้ข้าว 23 กระสอบเมื่อสีเป็นข้าวสารโดยยังไม่มีภาระแบ่งออกไปให้ครัวเรือนอื่นๆ ครัวเรือนตาลองจะมีข้าวกินได้ประมาณ 230 วัน แต่หากทานข้าวแบบประหยัดนั้น 1 ถังจะกินได้ประมาณ 20 วันโดยไปอาศัยข้าวจากนายจ้างชาวมั่งในระหว่างที่ไปทำงานตามไร่ เท่ากับว่า

ครัวเรือนตาลองจะมีข้าวอยู่ 460 วัน แต่ในความเป็นจริงนั้น ทั้งครัวเรือนตาลองและคนอื่นๆ ที่สามารถมีที่ดินเพื่อเพาะปลูกข้าวไร่ก็มักไม่เหลือข้าวเก็บกินไว้ได้ตลอดทั้งปี จากการที่ต้องนำมาแบ่งปันให้พี่น้องในกลุ่มเครือญาติที่ไม่มีกินในชุมชนตามระบบศีลธรรมในการแบ่งปันที่สังคมมลาบรีใช้ในการจัดสรรทรัพยากรให้กับผู้ทุกข์ยาก ในสังคมไม่ให้ถึงขั้นอดอาหารตาย ดังที่ตาย¹⁵⁷ ผู้ที่ไม่ได้ปลูกข้าวไร่และเป็นน้องชายของตาลองกล่าวว่

“ถ้าเขาได้มา เขาไม่แบ่งเนอะ เขาก็ว่าคนนี้มีจิตใจไม่ดี ไม่แบ่งกัน ไม่คิดถึงพี่น้อง ถ้าเขาได้มาไม่มากนะ เขาก็แบ่งให้คนเล็กคนน้อย อีกอย่างถ้าพี่น้องถ้าอยู่ด้วยกัน ถ้าไม่แบ่งก็ไม่ใช่เป็นคน คือว่า ไม่ใช่พี่น้องกันกัน เขาว่าอีกอย่าง มันไม่รักกัน แต่ว่าคนเขามันรักกัน เขาก็ต้องแบ่ง”

จึงเห็นได้ว่า ภายในชุมชนชาวมลาบรีก็มีการต่อรองปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันของครัวเรือนต่างๆ ที่มีความสามารถในการยังชีพแตกต่างกันไป ดังจะเห็นได้จากการเข้าถึงพื้นที่เพาะปลูกข้าวและการแบ่งปันข้าวให้กันในชุมชนก็ยังเป็นเรื่องของการต่อรองความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย ในแง่หนึ่งแล้ว การแบ่งปันจึงเป็นการเมืองที่อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนที่นอกจากจะต้องรู้จักต่อรองจัดความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจภายนอกชุมชนแล้ว ยังต้องรู้จักปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับคนในชุมชนด้วยกันอันมีผลต่อการกำหนดการเข้าถึงทรัพยากรด้วย

การต่อรองกันภายในชุมชนชาวมลาบรีดังกล่าวจึงทำให้เห็นได้ว่า ชุมชนชาวมลาบรีมีวิธีการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันไม่ให้เกิดความรู้สึกที่ขัดแย้งกันอย่างโจ่งแจ้งในขณะที่ในชุมชนได้เกิดความแตกต่างกันในการเข้าถึงทรัพยากร ดังที่แม้จะพยายามเลี่ยงการแบ่งปันได้ระดับหนึ่งแล้ว แต่ครัวเรือนที่มีฐานะก็ยังคงยอมแบ่งปันให้ครัวเรือนยากจนเข้าถึงทรัพยากรได้โดยอาศัยเรื่องของความสัมพันธ์เชิงเครือญาติในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการอยู่รอดเลี้ยงชีพได้ต่อไป

ในหัวข้อถัดไป ความเป็นชุมชนและเครือญาติที่ผู้คนต่างมีส่วนร่วมในการสร้างขึ้นมานั้น ยังเกี่ยวข้องกับงานที่ชาวมลาบรีได้หันมาจัดความสัมพันธ์ในชุมชนโดยนำสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีในสังคมและนอกสังคมของตนมาประกอบกันเข้าเป็นตัวตนทางสังคมร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อก่อให้เกิด

¹⁵⁷ สัมภาษณ์ นายอึ้ง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ความสัมพันธ์บางอย่างในยามที่ชุมชนจำต้องหันหน้ามารวมกันท่ามกลางการปิดล้อมจากกลุ่มอำนาจต่างๆ ดังที่จะได้เห็นต่อไป

8.2.2 การผลิตซ้ำความเป็นชุมชนในบริบทการถูกปิดล้อม

การตกอยู่ในภาวะความเป็นชายขอบจากการถูกปิดล้อมและเผชิญหน้ากับปัญหาในการดำรงชีวิตหลายด้านได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชุมชนชาวมลาบรีได้ตระหนักถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ทุกข์ยากลำบากร่วมกันของผู้คนในชุมชน ในขณะที่เกิดความแตกต่างในการเข้าถึงทรัพยากรในการผลิตของคนในชุมชนที่ทำให้ความเป็นปัจเจกที่ต่างเอารอดสูงชันนั้น การพยายามทำให้ผู้คนในชุมชนหันหน้ามาให้ความช่วยเหลือและแบ่งปันกันจึงกลายเป็นแนวทางหนึ่งที่สังคมชาวมลาบรีนำมาใช้จัดการความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกันของคนในชุมชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การหันมาผลิตซ้ำความเป็นชุมชนที่คาดหวังให้สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันได้กลายเป็นยุทธวิธีทางสังคมในการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของชุมชนให้กระชับแน่นแฟ้นมากขึ้นจากที่ถูกทำให้อ่อนพลังลงในบริบทการถูกปิดล้อมด้วยการพัฒนา

ดังที่จะเห็นได้ในหัวข้อก่อนแล้วว่า การผลิตซ้ำาร่วมกันและการแบ่งปันซ้ำก็ถูกนำมาใช้เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่ผู้คนถูกคาดหวังให้แสดงบทบาทในการให้ความช่วยเหลือกันและกัน ผู้ที่มีทรัพยากรมากกว่าก็ถูกคาดหวังว่าจะให้การแบ่งปันกับผู้ยากไร้กว่าในสังคม แต่ก็ไม่เฉพาะแต่ทรัพยากรอย่างข้าวและก็ไม่ใช่เฉพาะแต่ครัวเรือนมีฐานะเท่านั้นที่สามารถแสดงบทบาทตามที่ถูกคาดหวังในความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่เน้นการให้ความช่วยเหลือและการแบ่งปันกัน ในชุมชนชาวมลาบรีแห่งนี้ก็ยิ่งปรากฏด้วยว่า ครัวเรือนยากจนนั้นก็ยังสามารถแสดงบทบาทของการเป็นผู้แบ่งปันทรัพยากรที่มีค่าต่อชุมชนได้เช่นกัน หากมีโอกาสดังที่พบในกรณีของครัวเรือนอย่างตาเซ็ง

ผู้วิจัยพบว่าครอบครัวของตาเซ็งมาทำไร่แห่งหนึ่งในบ้านห้วยนาจิว โดยมานอนค้างที่ไร่ของชาวม้งแห่งนี้นานหลายวันแล้ว เมื่อข้าวจนจะหมดก็กลับออกมาหานายจ้างเพื่อขอเสียบึงเพิ่มข้างเพิงของตาเซ็งก็มีเพิงของครอบครัวตาเล้งมาอยู่ที่ไร่เพื่อมาเอามือกันด้วย ส่วนตาแก้วผู้เป็นพ่อตามครอบครัวลูกชายคือ ตาเซ็งมาทำไร่เพราะต้องการมาช่วยลูกชายที่ติดหนี้กับชาวม้งเป็นหมูหนึ่งตัว โดยหมูตัวนี้ครัวเรือนตาเซ็งได้มากก็ยังนำมาแบ่งทุกคนในชุมชนจนหมด ผู้วิจัยจึงถามว่าการที่แบ่งเนื้อหมูให้ทุกคนแล้วคนที่เขากินเนื้อหมูเขาจะมาช่วยตาเซ็งทำไร่หรือไม่ ตาเซ็ง¹⁵⁸พูดขึ้นว่า “เขาป่มา เขามีหลายเจ้าเนาะ” อันหมายถึง คนที่รับแบ่งเนื้อหมูก็ไม่ได้มาช่วยทำงานในไร่แต่อย่างใดเพราะต้องไปทำงานใช้แรงงานกับม้งอีกหลายที่ ตาแก้วจึงเสริมขึ้นมาว่า “เขาว่า ไผเอาก็

¹⁵⁸ สัมภาษณ์ นายเซ็ง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ตาม ที่กินเนื้อหมู ก็ไปทำของเฒ่าของมัน" อันหมายถึง การที่รับเนื้อหมูไปแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมาช่วยก็ได้ ทั้งนี้เพราะในสังคมชาวมลลอบรีนั้น ความสัมพันธ์ที่เรียกว่าการติดหนี้ หรือ "คะเปิ้ลัม" นั้นไม่มีการนำมาใช้กับการช่วยเหลือคนในชุมชน การให้สิ่งของและการแบ่งปันกันจึงเป็นหลักการที่ยังคงรักษาความสัมพันธ์ในแนวระนาบของคนในชุมชนต่างออกไปจากการรับสิ่งของหรือความช่วยเหลือภายนอกที่อยู่ใต้ระบบอุปถัมภ์ที่มักเป็นการเรียกร้องความสัมพันธ์ในแนวตั้งของการบังคับควบคุม ดังที่ตาศรี¹⁵⁹ กล่าวถึงการไม่คิด "คะเปิ้ลัม" กันเองในชุมชนว่า "คะเปิ้ลัมของมลลอบรีไม่มี เพราะเป็นพี่น้องกัน ตกยากเหมือนกัน ถ้าผมไม่ใช่ ผมก็ให้เขาไป ไม่คิดค่าอะไร"

ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจหากจะเห็นครัวเรือนมีฐานะในชุมชนอย่างตาศรีที่ต้องการสะสมทุนเอาไว้บ้างจะยินดีต่อการเก็บค่าแรงเป็นเงินไว้แทนที่จะรับเป็นเนื้อหมู แม้นัยหนึ่งจะเพื่อต่อรองจัดการกับภาวะที่จะนำไปสู่ "คะเปิ้ลัม" ที่มากเกินไปของครัวเรือน แต่ก็แสดงถึง การจัดการของครัวเรือนมีฐานะต่อการแบ่งปันทรัพยากรที่ต่างไปจากครัวเรือนยากจนด้วย แม้ว่าในชุมชนชาวมลลอบรีจะมีการให้ความสำคัญกับการแบ่งปันทรัพยากรไปสู่ผู้ยากไร้ในชุมชนก็ตาม ดังที่ตาศรี¹⁶⁰ กล่าวว่า

"ผมก็บอกเขา ผมบอกว่าเรื่องหมูนี้อาจจะเป็นแค่คาบมือเดียว กินหมดก็คือหมด เรื่องดั่งค้ถ้าถือเก็บไว้อาจจะนานกว่า อาจเอาไว้ซื้ออะไร ผมคิดว่าถ้าจะได้เนื้อหมูนี้ ผมได้ของดีกว่า...เนื้อหมูนี้จะแบ่งกันทุกคน เรื่องเงินนี้อาจจะเป็นตัวเองเก็บ"

แต่แม้จะมีการเก็บสะสมทุนในรูปของเงินตราเอาไว้ อันสะท้อนถึงทรัพยากรที่ปัจเจกสามารถเก็บงำไว้จากการแบ่งปันให้ส่วนรวมก็ตาม การสะสมทุนในรูปเงินตราดังกล่าวก็มีช่องของการนำออกมาใช้เพื่อกระชับความสัมพันธ์ให้ผู้คนรู้สึกร่วมกันถึงการเป็นคนในชุมชนเดียวกันผ่านการแบ่งปันทรัพยากรส่วนรวมด้วย โดยในชุมชนนั้นจะมีการนำเงินมารวมกันจนกลายเป็นเงินกองกลางที่ไม่ใช่ของปัจเจกคนใดอีก ดังที่ตาเหมย¹⁶¹ กล่าวถึงการรวมเงินซื้อหมูของชุมชนว่า

¹⁵⁹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลลอบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

¹⁶⁰ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลลอบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

¹⁶¹ สัมภาษณ์ นายเหมย ชาวมลลอบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

"บางครั้งเขาบริจาคมานะ ได้มาสัก 4-500 บาทเนื้อ แต่ถ้า 300 ร้อย เขาไม่พอแบ่งให้หมดหมู่บ้าน เขาก็ไปซื้อของที่บ้านครศรี พ่อหลวงเก่านะ เขาซื้อแค่นี้ไก่ มาฆ่า ไข่ไก่ แล้วเอามาแบ่งกันเนาะ แต่ถ้าได้ 500 เขาก็เอาไว้ก่อน เขาจะเก็บเป็นของกลาง แล้วก็หาที่ หาได้มา เขาก็เอามาให้ซื้อหมูเป็นตัวเลย สักสองพันหรือสองพันห้า ร้อย ตัวไม่ใหญ่เนาะ ตัวเท่านี้เอง"

จะเห็นได้ว่า ชุมชนชาวมลฑลบุรีมีการปรับเปลี่ยนทรัพยากรของปัจเจกมาสู่ทรัพยากรของชุมชนด้วย หรือกล่าวได้ว่า เป็นการปรับเปลี่ยนจากการจัดการทรัพยากรที่แสดงถึงอำนาจการจัดการของปัจเจกอย่างเงินตราเข้าสู่การจัดการทรัพยากรที่แสดงอำนาจการจัดการของชุมชนอย่างเนื้อสัตว์ใหญ่อันเป็นหลักการที่สังคมชาวมลฑลบุรีได้ใช้มาอย่างยาวนานในเรื่องการแบ่งปันทรัพยากรที่หายากและมีค่าให้กับทุกคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ยากไร้ก็จะได้รับโอกาสได้เข้าถึงทรัพยากรที่หายากและมีค่าได้ด้วย ดังที่ตาเล้ง¹⁶²กล่าวว่า

"บ้านผมเนาะ หมูผู้หญิงนี้ชอบจับ (เนื้อหมู) ชอบจับไม่ว่า ตัวน้อยตัวใหญ่ กินหมดเลย เพราะว่าจับนี้มันแบ่งกันทุกคน สตางคี่นี้คนเดียวเอาไปกิน เดอะมอย (คนเดียว)"

หากเศรษฐกิจแบบเงินตราคือ สิ่งที่มีักเข้าใจกันว่าเป็นสิ่งที่จะมาทำลายชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางกระแสทุนนิยม อำนาจแลกเปลี่ยนของเงินตราทำให้สิ่งต่างๆ สามารถตีค่าแลกเปลี่ยนเป็นเงินได้แม้กระทั่งจิตวิญญาณ เงินตราจึงมักถูกมองว่าเป็นดังวัตถุชั่วร้ายอันตราย เงินตราเข้าไปยังชุมชนใดที่นั่นก็แตกสลาย ทุ่นวายและสับสนจากผู้คนที่เห็นแก่ตัว แต่คงไม่เสมอไป หากผู้คนในชุมชนยังมีการจัดการความสัมพันธ์ให้ค้ำถึงส่วนรวมอยู่บ้าง ดังที่ป้ายวันหนึ่ง (ผู้วิจัยสังเกตการณ์ในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2546) น้องสาวของอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดน่านได้กลับเข้ามาเยี่ยมผู้คนในชุมชนแห่งนี้ ก่อนกลับยังได้บริจาคเงินไว้ 3,000 บาทให้ชุมชนชาวมลฑลบุรีและให้กับผู้วิจัยอีก 1,000 บาทเพื่อเป็นกำลังใจในการมาศึกษา ผู้วิจัยจึงได้นำเงินนี้รวมเข้ากับเงินกองกลางของชุมชน แล้วผู้วิจัยก็พบว่าชาวมลฑลบุรีนำเงินของชุมชนไปซื้อหมูมาแบ่งกันอีก โดยวันนี้เด็ก ๆ

¹⁶² สัมภาษณ์ นายเล้ง ชาวมลฑลบุรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

หลายคนเดินทางขึ้นดอยไปตามไร่ของชาวม้งเพื่อไปบอกญาติพี่น้องคนอื่นๆ ที่ยังคงต้องอยู่ทำงานในไร่ให้กลับมากินหมูด้วยกันทุกคน ฟรุ้งนี้หมูตัวนี้จะต้องถูกฆ่าอันจะเป็นช่วงเวลาของการแบ่งปันเนื้อหมูให้กับทุกคนในชุมชน เงินตราอันเป็นตัวแทนอำนาจของระบบตลาดที่เกิดจากการผลิตของปัจเจกแต่ละคนและทั้งที่ได้รับบริจาคมาได้ถูกเปลี่ยนให้กลับไปสู่ทรัพยากรที่สามารถนำมาแบ่งปันกันได้อีกครั้ง เนื้อหมูอันแลกมาด้วยเงินจึงนอกจากจะอร่อยและมีประโยชน์ทางโภชนาการแล้วก็ยังเป็นทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้เพื่อสานต่อความเป็นครอบครัว เครือญาติและคนในชุมชนเดียวกัน

ดังนั้นการแบ่งปันเนื้อหมูจึงเป็นเวทีของการกระชับและตอกย้ำความสัมพันธ์ในแบบชุมชนที่ชาวมลาบรียังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ภายหลังพิธีกรรม "เมาะโล่นเปียะเด้อ" และพิธีกรรมอื่นๆ ได้หมดความหมายไปแล้ว เมื่อต้องมาอยู่เป็นหลักแหล่งและทำงานรับจ้างเพาะปลูก เนื้อหมูและการแบ่งปันเนื้อหมูจึงผลิตซ้ำความเป็นชุมชนในสถานการณ์ที่ผู้คนในชุมชนชาวมลาบรีต่างต้องเผชิญกับความยากไร้ในการดำรงชีวิตที่แต่ละครัวเรือนกลายเป็นแรงงานรับจ้างอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามไร่อันทำให้เกิดความเหินห่างกันของผู้คนภายใต้บริบทการถูกปิดล้อมด้วยการพัฒนา

แต่ไม่ใช่จะมีเพียงการแบ่งปันเนื้อหมูร่วมกันของชุมชนจากการซื้อและการขอค่าแรงเป็นเนื้อหมูจากการทำงานให้ชาวม้งเท่านั้น ในชุมชนชาวมลาบรียังได้รับเนื้อหมูจากการไปแสดงให้กับนักท่องเที่ยวชมด้วย โดยถ้าเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่ได้หมูเพียงครั้งกิโลกัมนั้น นักแสดงประจำที่มักเป็นครัวเรือนยากจนในชุมชนอย่างลู่ป่า ตาทอง ตาผัดก็มักเข้ามามีบทบาทในการได้เนื้อหมูกินในครัวเรือนของตน แต่หากเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นคณะใหญ่ บริษัทท่องเที่ยวก็จะให้เงินไปซื้อหมูมาตัวหนึ่งในราคาประมาณ 1,000 บาท โดยคนในชุมชนชาวมลาบรีจากหลายครัวเรือนโดยเฉพาะครัวเรือนยากจนต่างร่วมใจกันไปแสดงยังในชายป่าที่ชาวม้งได้ตกลงไว้กับบริษัทท่องเที่ยวแล้ว (อ่านเพิ่มเติมจาก หัวข้อ 5.4 ในบทที่ 5)

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเวทีหนึ่งที่กำลังกลายเป็นพื้นที่ซึ่งกลุ่มอำนาจภายนอกโดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจได้เข้ามาควบคุมการปกป้องอัตลักษณ์ความเป็นมลาบรี โดยอาศัยภาพของชาวป่าผู้ล่าหลังเป็นสินค้าที่เสนอให้กับนักท่องเที่ยว แต่ภายใต้สถานการณ์ที่ความเป็นมลาบรีตกเป็นสินค้านี้ ผู้วิจัยก็พบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งที่ชาวมลาบรีก็ใช้เป็นเวทีบางอย่างที่มีความสำคัญต่อตัวตนทางสังคมในชุมชนของตนได้ซ้อนทับอยู่กับการถูกทำให้เป็นสินค้าด้วย ดังจะให้เห็นจากเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์คณะนักท่องเที่ยวต่างชาติมาชม "ฉาก" การแสดงของชาวมลาบรี (ผู้วิจัยสังเกตการณ์ วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547)

ขณะที่รอนักท่องเที่ยวเดินทางมา ผู้ชายและผู้หญิงต่างช่วยกันสร้างกระท่อมในแบบเพิงหมาแหงน บางคนก็ตัดใบตองมามุงหลังคา เสียงพูดคุยกันดังสลับเสียงหัวเราะเป็นระยะ

จนใกล้เวลาที่นักท่องเที่ยวมาทุกที เสียงรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อจอดลงในชายป่า พวกผู้ชายจัดแจงแต่งกายในชุด "ตะแคง" พวกผู้หญิงและเด็กนั่งเสียบในกระท่อม พวกนักท่องเที่ยวเริ่มทยอยเดินทางมา เสียงคนนำเที่ยวตะโกนผ่านกันไปมาเพื่อบรรยายกลุ่มชนที่นั่งอยู่ภายใต้เพิงใบตอง พวกผู้ชายช่วยกันฆ่าหมูตัวหนึ่งแล้วนำเนื้อหมูบางส่วนเพียงเล็กน้อยมาหลามในกระบอกลงไม้ไผ่...

จนกระทั่งคณะนักท่องเที่ยวจากไป เด็กชาวมลาบรีได้รับขนมขบเคี้ยวและนมถั่วเหลือง พวกผู้หญิงได้เงินจากการขายถั่วยามที่พวกเธอถักขึ้นจากเถาต้นตะแบกในราคาใบละ 200 บาท ให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการช่วย พวกผู้ชายเปลี่ยนเสื้อผ้ากลับมาใส่ชุดปกติและช่วยกันฆ่าและเนื้อหมูแล้วใส่ลงกระบุงไว้เพื่อนำกลับมาในชุมชน เหตุการณ์ทำนองมักเกิดขึ้นเป็นประจำอย่างน้อยก็เดือนละ 2 ครั้ง ตามป่าเหล่าหรือป่าอนุรักษ์แต่ก็เป็นบางช่วงเท่านั้นไม่ตลอดปี แต่สิ่งที่สะท้อนให้เห็นก็คือ ในด้านหนึ่งที่ "กาย" ของชาวมลาบรีถูกควบคุมโดยความหมายที่แสดงนัยยะการกักขังอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และภายใต้สถานการณ์การท่องเที่ยวที่ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์ได้ตกต่ำลงไป แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น ภายหลังจากการดังกล่าวผ่านพ้นไปแล้ว กลับนำมาซึ่งบทบาททางสังคมให้กับชายชาวมลาบรีในฐานะผู้หาเลี้ยงครอบครัวตามบทบาทจากความคาดหวังของสังคมชาวมลาบรี นั่นก็คือ การหาเนื้อสัตว์เป็นหน้าที่ของผู้ชาย

แต่ทั้งนี้ก็มีบริบทเฉพาะจากที่การล่าสัตว์ใหญ่ไม่อาจทำได้ในวันเวลาปัจจุบันนี้ที่ป่าเสื่อมโทรมลงและความยากไร้ในการดำรงชีพของผู้คนในสังคมชาวมลาบรีด้วย การสามารถเข้าถึงเนื้อหมูจากการท่องเที่ยวจึงเป็นอีกสถานการณ์หนึ่งของผู้ยากไร้ที่ยังพอจะหาทรัพยากรที่พลิกความหมายจากตัวตนของผู้ชายที่ต่ำต้อยมาสู่ผู้ชายที่สามารถรักษาสถานภาพบทบาทความเป็นชายตามที่สังคมคาดหวังไว้ ในขณะที่ผู้หญิงและเด็กก็มีโอกาสร่วมกับผู้ชายในการหาเลี้ยงชีพโดยไม่ต้องกังวลต่อการมี "คะเบลัม" จากการได้เนื้อหมูและเงินมาด้วย โดยเนื้อหมูก็ยังมีการนำมาแบ่งให้กับทุกครัวเรือนในชุมชนต่อไป บางครัวเรือนที่ไม่ได้อยู่ที่บ้านก็จะมีญาติพี่น้องนำส่วนแบ่งเนื้อหมูขึ้นไปให้ยังในไร่บนเขาด้วย

จึงเห็นได้ว่า ชุมชนชาวมลาบรีพยายามรักษาสายสัมพันธ์ที่มีต่อกันไว้ผ่านการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันทรัพยากร หรือก็คือ ชุมชนพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดสำนึกที่จะยึดเหนี่ยวผู้คนเข้าไว้ด้วยกันผ่านการแบ่งปันทรัพยากรนั่นเอง แต่นอกจากการแบ่งปันทรัพยากรแล้ว ชุมชนชาวมลาบรีก็มีการสร้างสำนึกให้ผู้คนในชุมชนรู้สึกถึงคุณค่าร่วมกันบางอย่างที่ผูกพันผู้คนไว้ด้วยกัน ดังจะให้เห็นจากเรื่องเล่าที่สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการเสียดสและ การแบ่งปันให้กับพี่น้องเครือญาติ

ชาวมลาปริมีเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งที่มีการนำมาเล่าให้ลูกหลานฟังเสมอ นอกจากที่ผู้วิจัยได้ทราบจากการเล่าของผู้เฒ่าชาวมลาปริอย่างลุ่มปาทที่เล่าถึงเรื่อง "ร่ายกรรมมลา มลาก่อบ่อปั้นล" อันหมายความว่า เลือดคนแล้วคนไม่ตาย กรณีแบบนี้ ด้วยความรักที่เขามีต่อพี่น้อง คนที่ถูกเลือดกัดจึงยอมเสียสละชีวิตตนเองเพื่อพี่น้องจะไม่ถูกเลือดตามมาทำร้ายอีก (อ่านเพิ่มเติมจาก หัวข้อ 6.1.4 ในบทที่ 6) แต่เรื่องเล่านี้ก็เป็นที่รับรู้ในกลุ่มคนรุ่นใหม่อย่างตาเล้ง¹⁶³ เช่นกัน ดังที่เขาเล่าว่า

"ถ้าว่าเขาไปเรื่อยๆ ต้นไม้ใหญ่ต้นเดียววะ มีต้นเดียวที่นี่ ตอนนั้นเป็นอันนั้น เป็นที่เลือดเขาขบไม่ตาย เขาสงสาร เขารักพี่น้อง เลือดตัวนี้จะเอาคนนี้ตาย เขาบอกว่า ออย่าฝานเข้าไป ทิ้งต้นไม้ต้นนี้ ให้มันอยู่อย่างนั้น เป็นคนที่เลือดกิน คนที่เลือดขบให้มันตายก่อน แล้วคนเขาก็ตัดกระบอกไม้ไผ่ ให้มันแหลมแล้วก็ปักไม้นี้ เขาก็เอาตั้งในดินเลย ปักๆ ให้มันตั้งไว้เลย เลือดตัวนี้ที่ว่าขบไม่ตาย เขาจะเดินมา กินคนที่ขบไม่ตาย เขาก็ขึ้นไป ขึ้น ขึ้นไปที่ขบคนนั้น แล้วก็ตกลงมา เลือดก็ตาย คนเขาก็ตาย ต้องตายทั้งสอง"

เรื่องเล่าดังกล่าวจึงเป็นการผลิตซ้ำอดีตอันเกี่ยวข้องกับเมื่อครั้งบรรพบุรุษที่อยู่ในป่าของชาวมลาปริถูกนำมาเล่าขานสืบต่อกันเพื่อยกย่องในความเสียสละต่อพี่น้องแม้กระทั่งชีวิตของตนเองแล้ว การเล่าเรื่องก็ยังเป็นกระบวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับคุณค่าทางสังคมให้กับคนรุ่นหลังด้วย ทั้งนี้เพราะสังคมมลาปริยังไม่มีภาษาเขียน การสืบทอดอดีตผ่านเรื่องเล่าจึงเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกชุมชนผลิตซ้ำในปัจจุบันและเป็นอดีตของปัจจุบันที่มีความคาดหวังต่ออนาคตด้วย จึงไม่น่าแปลกใจหากพบว่า ศีลธรรมในการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนทรัพยากรยังคงเป็นแกนสำคัญของสังคมชาวมลาปริในการจัดการทรัพยากรของชุมชนในปัจจุบันนี้

นอกจากการอาศัยเรื่องเล่าที่สอนคุณค่าการเสียสละเพื่อส่วนรวมแล้ว หากเรื่องเล่าเป็นอดีตที่ถูกสร้างโดยปัจจุบันและมีความคาดหวังต่ออนาคต เหตุการณ์ในอดีตก็ถูกผู้คนในชุมชนชาวมลาปรินำมาเล่าซ้ำอันเป็นการให้ความสำคัญกับความทรงจำในอดีตบางเรื่อง ทำให้เห็นได้ว่าเรื่องเล่ามีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดความรู้สึกของคนในชุมชนว่ามีอดีตร่วมกันด้วย ในขณะที่

¹⁶³ สัมภาษณ์ นายเล้ง ชาวมลาปริบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

ปัจจุบันนี้ ชุมชนชาวมลาบรีได้ตกอยู่ที่ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังที่ตาทอง¹⁶⁴ชาวมลาบรีสูงวัยที่เกิดและเติบโตมาในป่าเขาแถบภูเข็งนี้กล่าวว่า

“เขาบอกให้หมูน้องฟังนะว่า แต่เขตนี้นี่ ไม่ใช่เขตแม่ัว (ม้ง)
นะ เขตหมู่เฮาส้มัยก่อนนะ...เขา (ม้ง) มาจากที่ไหนไม่รู้เข้ามาอยู่”

ในขณะที่ตาศรี¹⁶⁵ก็กล่าวถึงอดีตของชาวมลาบรีได้ท่องป่าในแถบภูเข็งมาก่อน กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มลาบรีจึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความชอบธรรมในการอ้างสิทธิครอบครองพื้นที่ในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่มาก่อนว่า

“โลกนี้เป็นของใคร ผมเองก็ไม่รู้ แต่โลกตรงนี้เป็นของ
ตองเหลืองเพราะตองเหลืองอยู่มาก่อน พี่น้องม้งกับคนเมียนและคน
เมืองอย่างบ้านป่าแพะ ส้มัยนั้นยังไม่มีถนนนะ จะมีแต่ถนนคนเดิน
การย้ายไปย้ายมาทำให้คนอื่นไม่รู้ที่ตรงนี้จะเป็นที่ของตองเหลือง”

หากเรื่องเล่าก็คืออดีตของปัจจุบัน เรื่องเล่าที่ใช้ความทรงจำต่อพื้นที่ในช่วงเวลาของอดีตดังกล่าวจึงสะท้อนสภาพปัจจุบันที่ชุมชนชาวมลาบรีต้องมาติดอยู่ท่ามกลางวงล้อมของกลุ่มอำนาจภายนอก แม้ไม่อาจอ้างความชอบธรรมในการอ้างสิทธิกับกลุ่มอำนาจภายนอกได้ แต่เรื่องเล่าก็เป็นการสื่อสารกันภายในชุมชนถึงการมีอดีตร่วมกันและยังเป็นกลุ่มคนที่ต่างถูกกีดกันในพื้นที่ปิดล้อมเช่นเดียวกัน ในแง่แล้ว เรื่องเล่าจึงทำหน้าที่สร้างจินตนาการของความ เป็นชาติพันธุ์และต่อยอดความทรงจำทางสังคมร่วมกันของคนในชุมชนชาวมลาบรีในช่วงที่เผชิญกับความกดดันจากรัฐและชาวม้งทำให้ต้องการให้ผู้คนในชุมชนหันหน้ามาช่วยเหลือกัน

นอกจากนี้แล้ว เรื่องเล่าเกี่ยวกับการที่ชาวมลาบรีอยู่มาก่อนนั้นยังเป็นการนำเอาความทรงจำต่อพื้นที่ในอดีตที่ยังคงมีอำนาจในการจัดการพื้นที่มาสะท้อนประสบการณ์ชีวิตอันขมขื่นที่ต้องตกเป็นกลุ่มผู้ยากไร้และถูกกีดกันในการเข้าถึงทรัพยากรในปัจจุบันนั่นเอง หรือก็คือ การตีความพื้นที่ของกีดกันในปัจจุบันกลับไปสู่อดีตของพื้นที่ซึ่งยังคงเป็นป่าที่ชุมชนชาวมลาบรียังคงมีสิทธิเข้าถึงอย่างชอบธรรมนั่นเอง เรื่องเล่าของการอยู่มาก่อนและการท่องป่าได้อย่างอิสระจึง

¹⁶⁴ สัมภาษณ์ นายทอง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2546

¹⁶⁵ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2546

สะท้อนความรู้สึกของการโยยหาอดีตที่ยังมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรของคนชายขอบอย่างชาวมลาบรี แต่ไม่ใช่ความต้องการที่จะย้ายกลับเข้าไปอยู่ในป่าตามเดิม ดังที่แม่แต่ลุงปา.ตาทอง.ตาศรีและตาเล้งก็ไม่มีใครย้ายไปอยู่ในป่าที่อื่นๆ อีกแล้วนับแต่ตั้งถิ่นฐานเป็น "ชุมชนทองเหลือง" บ้านห้วยหยวกแห่งนี้

ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าป่าในแถบนี้จะเสื่อมโทรมลงจนหาสัตว์ใหญ่ได้ยากแล้วก็ตาม แต่ก็พบว่าการท่องเที่ยวป่าก็ยังคงมีความสำคัญอยู่บ้างสำหรับชุมชนชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกแห่งนี้แม้จะเป็นเวลาสั้นๆ ไม่กี่วัน ดังที่เมื่อมีเวลาว่างมากพอจากการรับจ้าง ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกก็มักจะชักชวนกันเข้าป่าเพื่อเก็บของป่าล่าสัตว์ที่ไม่เพียงแต่เป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันของผู้คนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นโอกาสการแสดงตัวตนที่มีความหมายบางอย่างสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตกอยู่ท่ามกลางวงล้อมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่มีอำนาจเหนือกว่าด้วย ดังที่ตาศรี¹⁶⁶ กล่าวถึงการเข้าป่าและไปเรียนรู้เรื่องต่างๆ จากป่าสามารถสะท้อนถึงความเป็นความเป็นมลาบรีที่แท้จริงและยังเป็นสิ่งที่แสดงความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกกับชาวมลาบรีว่า

“ถ้าเวลาเขาไม่ได้ไปเข้าป่านะ ถ้าไกลไปในอนาคตข้างหน้า อีกสักสิบปีข้างหน้า ถ้าไม่ได้เข้าป่า พวกเด็กหมูนี้อันไม่รู้จัก คนที่พูดภาษามลาบรี เขาก็ต้องมีคนที่พูดได้เนาะ แต่ขอให้เข้าป่า ถ้าเข้าป่าไม่เป็น ไม่เคยนี้ก็แสดงว่า มันไม่ใช่มลาบรี เป็นมลาบรีปลอม เป็นทอด (คนเมือง) เป็นแม้ว (ม้ง) เป็นเย้า (เมี่ยน) นี้ก็มี”

การใช้การผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์เพื่อแสดงออกถึงความเป็นมลาบรีที่แท้จริง จึงเห็นได้ว่า ขณะที่การผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ลดความสำคัญต่อชุมชนชาวมลาบรีลงมาในฐานะที่ไม่ได้เป็นการผลิตหลักของสังคมชาวมลาบรีในปัจจุบันอีกต่อไปนั้น รูปแบบการผลิตดังกล่าวกลับยังคงมีความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ต่อชาวมลาบรีที่สัมพันธ์ไปกับพื้นที่ป่าในบริเวณดอยภูเค็งนี้ที่หดแคบลงและมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาตั้งชุมชนหนาแน่นมากขึ้น พร้อมกับการเข้ามาเป็นผู้ครอบครองจัดการทรัพยากรในพื้นที่ซึ่งชาวมลาบรีเคยสามารถเข้าถึงได้มาก่อน แต่ปัจจุบันนี้ชุมชนชาวมลาบรีผู้มาอยู่ก่อนกลับต้องกลายมาเป็นแรงงานรับจ้างเลี้ยงชีพตามหัวไร่ปลายนาของกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกเหล่านั้นอันแสดงให้เห็นถึงความยากไร้และหมดศักดิ์ศรีความเป็นชาติพันธุ์

¹⁶⁶ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกต่างๆ ที่มีความเหนือกว่า ดั่งนั้นแล้ว การที่ยังคงหาโอกาสรวมกลุ่มเข้าป่าเพื่อเก็บหาของป่าล่าสัตว์จึงให้ความหมายไม่เฉพาะแต่การพยายามใช้ความสามารถในการผลิตตามวิถีวัฒนธรรมเดิมของตนเองในเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นโอกาสในการแสดงออกถึงความเป็นชาติพันธุ์มลาบรีที่แท้จริงที่ยังคงมีความสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีหลงเหลืออยู่บ้างท่ามกลางกลุ่มอำนาจภายนอกที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งหลายในปัจจุบันนี้

8.3 สรุป

แม้อยู่ภายใต้สภาวะความเป็นชายขอบที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่อย่างยากไร้และถูกริดลอนความสามารถในการจัดการทรัพยากรของชุมชน แต่เมื่อการเข้ามาควบคุมจัดการพื้นที่ของกลุ่มอำนาจภายนอกที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มนั้น ก็ทำให้การครอบงำนั้นก็ไม่ว่าจะไม่มีช่องว่างอยู่เลย โดยภายใต้การครอบงำที่แตกต่างจากกลุ่มอำนาจนั้น ชาวมลาบรีก็หันมาใช้การต่อรองหลากหลายรูปแบบเช่นกันเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มอำนาจเหล่านั้น

ดังที่ การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐนั้น ชาวมลาบรีได้ทำการต่อรองโดยไม่พยายามแสดงออกถึงการต่อต้านการพัฒนาของรัฐอย่างโจ่งแจ้ง ทั้งยังหันมาตอบรับการพัฒนาที่เห็นว่ารัฐพยายามส่งเสริมแล้วมีประโยชน์กับตนด้วย ไม่ว่างจะเป็นการหันมาอยู่ร่วมกันในพื้นที่จัดตั้งชุมชนในรูปแบบหมู่บ้านที่รัฐต้องการยุติการรบกวนก็สร้างความปลอดภัยในการชวงชิงพื้นที่จากกลุ่มอำนาจในพื้นที่อย่างชาวม้งที่อ้างความปลอดภัยในการจัดการพื้นที่ให้อยู่ใต้ระบอบทรัพย์สินของตนได้ระดับหนึ่ง นอกจากนี้การเลือกอิงกับกลุ่มอำนาจที่ใหญ่กว่าอย่างรัฐยังทำให้ชาวมลาบรีสามารถเข้าสู่พื้นที่การผลิตใหม่ที่รัฐต้องการให้ชาวมลาบรีหันมาผลิตเพื่อพึ่งตนเองด้วยการปลูกข้าวไร่ด้วย แต่การได้มาของโอกาสที่ได้รับจากการพัฒนารัฐนั้นก็ไม่ว่าจะเป็นไปอย่างราบรื่นนัก โดยภายใต้การตอบรับการพัฒนาจากรัฐนั้น ชาวมลาบรีจำต้องยอมสูญเสียศักดิ์ศรีความเป็นชาติพันธุ์ของตนไปจากการที่ต้องใช้ "กาย" อันเป็นเหมือน "อาวุธของผู้ยากไร้" เข้าแลกกับผลประโยชน์จากการพัฒนาบางอย่างที่ชาวมลาบรีคาดหวังจะมีให้ต่อไปในอนาคตเพื่อที่ชุมชนชาวมลาบรีจะมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตท่ามกลางการปิดล้อมได้บ้าง

ความซับซ้อนและพลวัตในการต่อรองกับกลุ่มอำนาจภายนอกยังเห็นได้จากการต่อรองความสัมพันธ์ระหว่างชาวมลาบรีกับชาวม้งด้วย กล่าวคือ นอกจากสถานการณ์เฉพาะที่รัฐเข้ามาสอดส่องควบคุมพื้นที่จนทำให้เกิดโอกาสที่เป็นไปได้มากขึ้นแก่ชาวมลาบรีในการชวงชิงทรัพยากรจากกลุ่มอำนาจนอกอย่างชาวม้งแล้ว ด้วยการรับรู้ถึงตัวตนที่มีศักยภาพในการผลิตก็ทำให้มีครัวเรือนชาวมลาบรีเริ่มหันมาให้ความสำคัญในการผลิตรูปแบบใหม่ที่ได้เรียนรู้จากชาวม้งในรูปของ

การพยายามสร้างโอกาสและช่องทางต่างๆ เพื่อเข้าสู่ที่ดิน ทั้งนี้เพื่อสามารถทำการผลิตด้วยตนเอง และลดการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจกับชาวม้งลงบ้าง หรือก็คือ การพยายามลดอำนาจครอบงำจากชาวม้งลง แต่ด้วยศักยภาพในการต่อรองที่ยังมีพลังไม่มากนักของครัวเรือนชาวมลาบรีจึงอาศัยช่องทางเล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตประจำวันในขณะที่เป็นแรงงานรับจ้างทำการต่อรองกับชาวม้งได้บ้าง จนทำให้การต่อรองระหว่างทั้งสองกลุ่มยังคงสามารถมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่ไม่ถึงกับเป็นการขูดรีดอย่างเข้มข้นตลอดเวลาด้วยการนำเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระบบอุปถัมภ์เข้ามาปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไม่หยุดนิ่ง ทั้งยังหันมาใช้สิ่งที่อยู่ในวัฒนธรรมของชาวม้ง เพื่อเปิดให้เป็นช่องทางการต่อรองเพื่อเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ที่มีพลวัตปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์และทางเลือกในการต่อรองระหว่างกันและกันด้วย แต่ในท้ายที่สุด ก็ยังคงแสดงถึงการที่ชาวม้งยังคงเป็นฝ่ายมีอำนาจควบคุมจัดการเหนือพื้นที่มากกว่าชาวมลาบรีที่ทำได้เพียงการขอแบ่งทรัพยากรมาใช้บ้างเท่านั้น

แต่ในขณะที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับทั้งรัฐและชาวม้งนั้นสะท้อนถึงด้านของการบังคับควบคุมอันเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างมีผู้มีอำนาจและผู้อยู่ใต้อำนาจอย่างชัดเจนนั้น การต่อรองของชาวมลาบรีกับกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างองค์กรด้านศาสนาแม้จะทำได้ง่ายกว่าเนื่องจากการไม่นำไปสู่การพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ที่ใช้การควบคุม แต่ก็สะท้อนถึงด้านของการครอบงำที่แนบเนียนกว่าด้วย ดังที่ชาวมลาบรีรู้สึกว่าเป็นการตัดสินใจด้วยตนเองในการไปร่วมกิจกรรมกับโบสถ์โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกครอบงำจากอำนาจในการพัฒนาขององค์กรศาสนาแต่อย่างใด

นอกจากต้องรู้จักต่อรองปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจภายนอกแล้ว ในชุมชนชาวมลาบรีเองก็มีการปรับเปลี่ยนต่อรองความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยเช่นกัน ดังในความแตกต่างกันในการเข้าถึงทรัพยากรของแต่ละครัวเรือนที่ไม่เหมือนกันนั้น ครัวเรือนยากจนในฐานะผู้ยากไร้ในชุมชนได้พยายามต่อรองความสัมพันธ์กับครัวเรือนมีฐานะที่สามารถจัดการทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ผลิตให้กับตนเองได้ด้วยการที่หันมาใช้ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและการใช้แรงงานของตนไปช่วยงานของครัวเรือนมีฐานะในการผลิต ทำให้ครัวเรือนมีฐานะยินยอมแบ่งปันทรัพยากรที่ตนมีให้กับครัวเรือนยากจนบ้าง ทำให้เห็นว่า การแบ่งปันทรัพยากรก็เป็นการเมืองในชุมชนชาวมลาบรีแบบหนึ่งด้วย โดยสามารถเห็นได้จากมิติในเชิงพื้นที่กายภาพที่เห็นและจับต้องได้ไม่ว่าจะเป็น "ระหมาบมล่า" "ระหมาบดุมบอน" และ "ระหมาบเดอะมอย" ที่เป็นพื้นที่แห่งการต่อรองความสัมพันธ์ในการเข้าถึงทรัพยากรของคนในชุมชนด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น ในการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ต้องการให้ผู้คนหันหน้าเข้ามาให้ความช่วยเหลือกันและกันนั้น ชาวมลาบรีได้หันมาใช้สิ่งต่างๆ เป็นยุทธวิธีในการจัดความ

สัมพันธ์ภายในชุมชนในช่วงที่ผู้คนในครัวเรือนต่างๆ ถูกทำให้เห็นห่างไปจากกันด้วยการถูกสลายเป็นแรงงานอยู่ตามพื้นที่เพาะปลูกของกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอก โดยชุมชนชาวมลาบรีได้ใช้การผลิตซ้ำคุณค่าทางสังคมผ่านการแบ่งปันทรัพยากร การใช้เรื่องเล่าเพื่อถ่ายทอดคุณค่าทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับการเสียสละเพื่อส่วนรวมเพื่อสร้างสำนึกที่ผูกพันผู้คนต่อส่วนรวม ทั้งยังหยิบเอาเหตุการณ์ที่เป็นความทรงจำที่มีต่อพื้นที่ในอดีตมาเพื่อแสดงถึงความชอบธรรมของชุมชนในการช่วงชิงการครอบครองพื้นที่และทรัพยากร แม้ว่าในความเป็นจริงนั้น ชุมชนไม่อาจใช้เรื่องเล่าของการอยู่มาก่อนในการอ้างความชอบธรรมบนพื้นที่ได้ โดยเป้าหมายของเรื่องเล่ากลับไม่ได้มุ่งปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจภายนอก แต่เป้าหมายนั้นอยู่ที่การทำให้คนในชุมชนได้เกิดการรับรู้ถึงจินตนาการของความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน แม้จะมาอยู่ร่วมกันจากหลายกลุ่มเครือญาติ แต่ก็สามารถรู้สึกถึงการเป็นคนกลุ่มเดียวกันที่มีชุดความทรงจำร่วมกันและยังเป็นผู้ร่วมชะตาชีวิตที่ทุกข์ยากขมขื่นภายใต้การถูกกีดกันในปัจจุบันเหมือนกัน

นอกจากเรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำความเป็นชุมชนเพื่อสร้างการรับรู้และต่อรองกันภายในชุมชนแล้ว ผู้คนในชุมชนยังหันมาปฏิบัติการจริงบนพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้ถึงตัวตนที่ยังมีศักดิ์ศรีด้วยโดยการที่ยังคงเลือกเข้าไปเพื่อทำการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ตามประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีต่อป่ามาอย่างยาวนานในวัฒนธรรมของชาวมลาบรี แม้ว่าสภาพของพื้นที่ป่าจะลดความอุดมสมบูรณ์ไปมากแล้ว แต่เป้าหมายของการท่องป่าในบริบทใหม่ของชาวมลาบรีไม่ได้มีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพเท่านั้น แต่พร้อมกันนั้นยังเป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ปกป้องถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มลาบรีที่ยังมีศักดิ์ศรีหลงเหลืออยู่บ้างในบริบทของการพัฒนาที่ต้องกลายมาเป็นแรงงานรับจ้างและถูกเปลี่ยนเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างในปัจจุบันนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved